

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

**Reforma v oblasti tiskového práva v období první
Československé republiky 1918-1938**

Reform in the Field of Press Law in the Period of the First Czechoslovak
Republic 1918 - 1938

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.

Katedra právních dějin

Vypracovala: Irena Kroftová

Plzeň, 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. Irena KROFTOVÁ**
Osobní číslo: **R16M0132P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Reforma v oblasti tiskového práva v období první Československé republiky 1918-1938**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Tématem DP je tiskové právo, jeho utváření a společenské působení v první Československé republice. Předmětem práce je chronologické a obsahové zmapování vzniku jednotlivých norem v oblasti tiskového práva ve zkoumaném období let 1918-1938. Od přijetí zákona č. 442/1919 Sb. z. a n., o objektivních nálezech ve věcech tiskových, návrhy zákona o tisku z let 1919 a 1921, včetně přijetí souvisejících norem (zákon na ochranu republiky z roku 1923 a tiskové novely z roku 1924 a jejich vliv na svobodu tisku) až po přijetí tzv. „malého“ tiskového zákona v r. 1933 v souvislosti s působením zákona o ochraně cti a dalších. Zřetel bude kladen také na význam a postavení soudní soustavy a její vliv na naplňování tiskového práva v praxi (projednávání tiskových deliktů, význam judikatury NS), ostatní realie utváření tiskového práva (hospodářská krize, priority a faktické jednání politického spektra v rámci legislativního procesu) a působení přijatých norem ve společnosti.

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Vojáček, L.: Urážky, pomluvy, nactiutrhání – ochrana cti v Československém trestním právu, Eurolex Bohemia, 2006
JUDr. et Ing. Martin Kohout: Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918–1938, disertační práce dostupné z file:///C:/Users/Doma/Downloads/IPTX_2010_2_11220_0_325831_0_111862%20(3).pdf
ADAMOVIČ, K.: Občanská práva a svobody v rakouských ústavách 19. století, in: MALÝ, K., ed. a SOUKUP, Ladislav, ed. Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918. Praha: Karolinum, 2006
BEDNÁŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPOVÁ, Barbara. Dějiny českých médií: od počátku do současnosti. Praha: Grada, 2011
GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk
KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C.H. Beck, 1995
LANGÁŠEK, Tomáš. Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011
SOUKUP, Ladislav. Návrhy zákonů k zakotvení svobody tisku v ČSR po jejím vzniku, in: Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018
SOUKUP, Ladislav. K vývoji tisku tiskového práva v českých zemích po roce 1848, in: Právně historická studie 29. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, 1989
SOUKUP, Ladislav. Zákon o tiskových urážkách z roku 1924, in: Právně historická studie, sv. 27. Praha, Academia, nakladatelství ČSAV, 1986
zákon č. 37/1918 Sb. z. a n.
zákon č. 442/1919 Sb. z. a n.
zákon č. 121/1920 Sb. z. a n.
zákon 126/1933 Sb. z. a n.
atd
Dobový denní tisk
Návrhy zákonů a souvisejících norem dostupné v archivu PS ČR, dostupné in: psp.cz

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **28. listopadu 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. **JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.**
děkan vedoucí katedry

V Plzni dne 1. února 2021

Klíčová slova:

tisk, tiskové právo, reforma tiskového práva, tiskový delikt, cenzura, ochrana cti

Key words:

Press, Press Law, Reform of Press Law, Press Tort, Censorship, Protection of Honor

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni, dne 4. srpna 2021

Irena Kroftová

Děkuji vedoucímu své diplomové práce Doc. JUDr. Antonínu Lojkovi, Ph.D. za cenné rady a komentáře. Děkuji také pracovníkům Státního oblastního archivu v Plzni za odbornou podporu a cenné rady.

Obsah

Úvod	1
1. Právní regulace tisku na našem území před vznikem ČSR	4
1.1. Pojem cenzura	6
1.2. Vznik a vývoj tiskového práva 1848 - 1918	9
1.3. Tiskový zákon č. 6/1863 (zákon o tisku)	12
1.4. Zákon o řízení ve věcech tiskových č.7/1863	12
1.5. Případová studie Boj Slovanstva za svobodu	13
1.6. Případová studie Dopisnice A. Klačla	16
2. Vývoj tiskového práva v Československé republice do r.1923.....	17
2.1. Politický a právní vývoj před vznikem samostatného státu	17
2.2. Vznik státu a státního zřízení	18
2.3. Přehled recipovaných zákonů z oblasti tiskového práva	19
2.4. Reakce Němců na vznik státu	19
2.5. Vznik republiky a přijetí Ústavy	19
2.6. Ústavní předpoklady pro vznik tiskového práva.....	20
2.7. První zákon ve věci tisku (1919).....	21
2.8. Vládní návrh novely tiskového práva z r. 1921	22
3. Vývoj politické situace a legislativy v oblasti tisku po r.1923.....	23
3.1. Národnostní složení z hlediska demografie	23
3.2. Požadavek na ochranu republiky (1923).....	24
3.3. Přijetí zákona na ochranu republiky (1923)	25
3.4. Případová studie Svátek sv. Václava (1924).....	26
3.5. Tisková novela 1924	29
4. Vývoj politické situace a legislativy v oblasti tisku po r. 1930.....	31
4.1. Pojem svoboda tisku prostřednictvím úvahy J. Stránského	31
4.2. Kultura jednání v NS a vybrané prvky pravidel	33
4.3. Novelizace zákona na ochranu republiky ve 30 letech	34
4.4. Případová studie „Výletníci v Rabštejně a Manětíně ZOR 1931.....	37
4.5. Případová studie „Výrok v opilost u Bílého lva“ ZOR 1932.....	38
4.6. Případová studie „ing. Zoltan Sch. v Letkově“ ZOR 1932.....	39
4.7. Případová studie „Hanobení národa“ ZOR 1932	40
4.8. Případ Seppa Schwarze ZOR 1932	41
4.9. Malý tiskový zákon 1933	42

4.10.	Zákon o ochraně cti 1933	44
4.11.	Případová studie přečin proti bezpečnosti cti.....	48
5.	Soudnictví v první republice	49
6.	Závěr.....	50
	Seznam literatury.....	51

Úvod

„Svět je jen jeden, ať online nebo offline. Musíme mít možnost bezpečně nakupovat a věřit zprávám, které čteme. Protože, co je nezákonné offline, je stejně tak nezákonné online“¹

Evropská komise dne 15. 12. 2020 předložila ke schválení Evropskému parlamentu a Evropské radě legislativní návrh Zákona o digitálních službách (DSA)² a Zákona o digitálních trzích (DMA)³. Předkladatelé odůvodňují potřebu regulace tím, že nové právní předpisy mohou zajistit podmínky pro realizaci opatření při obraně proti šíření nezákonného obsahu, dezinformací, a také zajistit rovné podmínky v prostředí on-line trhu. V červnu 2020 zahájila Evropská komise veřejnou konzultaci k tvorbě návrhů. Rozvinula se široce vedená společenská diskuze o současné roli tisku, masmédií a internetu. Předmět regulace se dotýká základních politických práv, zejména svobody projevu – *suprema lex demokracie* - základního principu fungování svobodné společnosti. Právní regulace v oblasti svobody projevu není srovnatelná s právní regulací energetické soustavy. Proces vzniku moderních států je bojem o svobodu slova, přístupu k informacím a snahy o jejich kontrolu či usměrňování. *Demokracie jako jediný režim umožňuje účast na vládě i lidu nepřátelskému režimu...Principem je tolerance této opozice..*, zároveň musí být schopna omezit projevy, jež útočí na lidskou důstojnost, čest, a ostatní hodnoty a lidská práva⁴ jež spolutvoří její základ (limitační klauzule čl.17 Ústavy ČR). Jedná se o permanentní vyvažování a zkoumání hranic mezi chráněným a nechráněným projevem, jež se dynamicky vyvíjí. Naše zkušenost s nastolením dvou po sobě jdoucích totalitních režimů na našem území nás poučila, že...*vzor dokonalého státu, je uložen snad někde v nebesích*⁵ a zdánlivě nepatrné excesy mohou přispět k řetězení událostí, jež vedou k fatálnímu selhání společnosti, v našem kulturním prostoru, projeveném např. situací, kdy v roce 1984 byly děti při vyučování konfrontovány s pojmem cenzura na příkladu K.H. Borovského, „*pro své názory trýzněného vězně monarchie*“. Současně v nápravném zařízení ve Valdicích vznikala za obtížně představitelných podmínek zřejmě nejsilnější sbírka

¹ výrok místopředsedkyně Evropské komise Margrethe Vestagerová, dostupné in:

² Dostupné in: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_en

³ Dostupné in: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_2349

⁴ BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918- 1938. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. Studie; sv. 2. ISBN 80- 901059-6-3, s 41

⁵ Tamtéž s.144

moderní české poezie Labutí písňě Martina Ivana Jirouse, který vykonával několikaletý trest odnětí svobody za vydání samizdatových novin–Vokno. Nyní dochází ke změně části sociálních stereotypů prostřednictvím nového způsobu a rychlosti šíření informací v „superprostoru“ internetu, virtuálním informačním a komunikačním prostoru, sdíleném asi polovinou obyvatel planety, bez přesně vymezených státních hranic a pravidel. Snaha o nastavení podmínek pro fungování na území jednotlivých států pozbývá smysl. Lze postupovat výlučně společně. Předpokladem přijetí legislativních norem je dosažení shody mezi příznivci a odpůrci návrhů a to nejen v rovině ideologické, ale také národní, kulturní. Termíny „cenzura, národ, právo na informace, ochrana cti, důstojnosti, či veřejný zájem“, v souvislosti se snahou o regulaci vyvstávají v současných diskuzích a odkazují k minulosti, kdy se obdobně, byť v odlišných časových, kulturních a mocenských reáliích proměnlivě vyskytují a čeří názorové proudy. Předkládané návrhy (DMA/DSA) lze chápat jako „završení“ pomyslného, více než tři století trvajících vývoje evropské společnosti od všeobecné alfabetyzace, průběžné akcelerace dostupnosti a rychlosti šíření informací tiskem a jejich vlivu na postavení jedince ve společnosti. S rozvojem tisku roste možnost sebevyjádření, vzájemného názorového sdílení a jako reakce na tyto děje snaha o politickou regulaci. V 19. stol. tak vzniká tiskové právo. Právní regulaci převzal nově vzniklý československý stát a následuje snaha demokratického zřízení o vytvoření vlastní úpravy svobody projevu a tiskového práva. Tyto snahy přerušil fašistický a komunistický režim, který na dobu téměř půl století, nastavené právní konstrukty destruoval a spolu s nimi svobodu jedince ve společnosti. V rámci obnovy demokratického zřízení získal každý opět možnost zapojit se do událostí dnešního světa, poznávání a ovlivňování jeho dějů. Oč naléhavějším se jeví význam úspěšného vyhodnocení současných návrhů legislativních opatření, tím více podnětným se jeví zkoumání vývoje v oblasti práva na svobodu slova v naší minulosti. Technické možnosti se vyvíjejí, ale lidské vlastnosti a potřeby jsou srovnatelné. Zaměření na zkoumání jedné konkrétní výseče regulace svobody projevu, ve zvoleném případě prostřednictvím poznávání vývoje tiskového práva po vzniku samostatného státu ČSR, může vést k hlubšímu pochopení rizik a příležitostí spojených s tvorbou a působením legislativních pravidel dnes. Nejen při regulaci kyberprostoru (tedy online), ale též „offline“ světa, *vždyť vzácné jsou časy, kdy si můžeš myslet, co chceš, a říkat, co si myslíš. (Tacitus)*

Cílem předkládané kvalifikační práce „**Reforma v oblasti tiskového práva v období první ČS republiky 1918-1938**“, je chronologické a obsahové zmapování jednotlivých právních norem v oblasti tiskového práva ve zkoumaném období let 1918-1938. Následně pak, prostřednictvím vybraných kritérií, snaha o zhodnocení působení tiskových norem ve společnosti. Závěrečné shrnutí lze vnímat také jako nepřímý příspěvek k diskuzi o právní regulaci mediálního prostředí dnes či pro futuro.

Primárním pramenem kvalifikační práce jsou dobové legislativní normy, konkrétně: zákon č. 442/1919 Sb. z. a n., o objektivních nálezech v řízení tiskovém zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, zákon č. 6/1863 ř. z., o tisku (převzatý rakouský tiskový zákon), zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního (převzatý rakouský trestní řád), zákon č. XIV/1914, tlačový zákon (převzatý uherský tiskový zákon), zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého (tzv. recepční zákon), zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky, zákon č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti (tisková novela), vládní nařízení č. 125/1924 Sb. z. a n., jímž se provádějí některá ustanovení zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti. Dále pak archivní prameny z SOA v Plzni, jedná se o spisy z kartonu Krajského soudu v Plzni. Sekundárním pramenem je odborná literatura a to jednak striktně právní dobová lit., (konkrétně např. Tiskové právo Československé od autorů J. Hrabánka, A. Miloty a dalších), komentáře k zákonům, učebnic Teorie práva (Gerloch, Knapp) a v malé míře dobový tisk. Hlavním vodítkem a četným citačním pramenem, je současná odborná literatura právně-historická a to zejména díla autorů, K. Malého, Z. Soukupa, L. Vojáčka, K. Adamové atd. Dalším významným zdrojem byla dizertační práce M. Kohouta. (detailně viz *Seznam literatury*). Zásadním přínosem pro pochopení a orientaci zejména ve vývoji fenoménu tisku, utváření cenzury a jejího vlivu na společenský vývoj, byla kolektivní vědecká práce autorů Wögerbauera, Piši, Šámala a Janáčka: V obecném zájmu, svazek 1 /1749-1938. Pro poznání politických reálií pak bylo zásadním přínosem dílo E. Brokolové, a Z. Kárníka. Vzhledem k šíři tématu, specifické roztržitosti a množství tiskových norem, bude hlavním zvoleným úkolem, v omezeném výběru norem a v chronologickém uspořádání, pokusit se o zhodnocení dopadů jejich působení. Pro srovnání teoretických poznatků, ověřuji

uplatnění vybraných právních ustanovení na příkladech z justiční praxe první republiky. Hlavní výzkumným cílem je pokusit se zodpovědět, zda se reforma tiskového práva uskutečnila, nebo z části uskutečnila. Použitá metodologie: analytické zkoumání určených norem, jejich následný popis a interpretace vycházející ze základů teorie práva, tedy výklad logický, gramatický, teleologický. Z důvodu poznávání účelu norem v době jejich působení jsou zařazeny vybrané dobové společenské a pojmové realie. Zvláštní pozornost je zaměřena na klíčové pojmy a jejich charakteristiku vztaženou k předmětu zkoumání.-Práce je rozdělena do 5 kapitol, jejich obsah je řazen chronologicky a spíše „mozaikovitým“, než zcela systematickým způsobem. První kapitola je přehledem vývoje společnosti, v oblasti tiskového práva před vznikem republiky, neboť zásadní normy byly recipované a aktivně působily ještě v období po vzniku samostatného státu, na který navazují kapitoly z již zkoumaného období.

1. Právní regulace tisku na našem území před vznikem ČSR

Vznik tiskového práva v českých zemích je obecně spojován s revolučními roky 1848-1949 projevem zrušením cenzury. Autoři se různí v uváděných legislativních opatřeních a datech jejich publikací: Soukup⁶ prvotní zrušení cenzury tisku dokládá patentem ze dne 15. 3. 1848, v Čechách provedeným nařízením z 21. 3. 1848. M. Kohout (2014) odkazuje na Prezidiální dvorský dekret ze dne 16. března 1848 č. 1126 Sb.z.s.. Autoři komentáře k Ústavě (2021) zrušení cenzury vztahují k „ústavní garanci svobody projevu na našem území včetně zákazu cenzury“, tj. císařský patent č.151 ze dne 4. 3. 1849, o základních občanských právech (vydán spolu s březnovou ústavou 1849). Opatření znamenala zrušení předběžné cenzury a řešení případných restrikcí (*plynoucích z následné cenzury*) prostřednictvím soudů. Jestliže vznik tiskového práva spojujeme s rušením C., nabízí se otázka, kdy a za jakých podmínek tato vznikla, co bylo jejím účelem a jaké důvody vedly k posunu společenských hodnot projevových v právní diskontinuitě v roce 1848. Při hledání odpovědi se jeví přínosným posunout pomyslnou hranici počátku zrodu tiskového práva zhruba o sto let dříve, do časů osvícenství, *mimořádné epochy právního vývoje, kdy definitivně vítězí přirozeně právní teorie*⁷

⁶ odkazuje na Pražské noviny 1848, Hrabánka (a další autory), in (Soukup, 1989 s odkazem na

⁷L Malý K. a kolektiv. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1., s138

Marie Terezie usedá na trůn roku 1740 a zahajuje éru reforem. Z hlediska významu pro vývoj naší společnosti, lze považovat za zásadní prosazení vlády prostřednictvím psaného práva, jednotně v celé říši⁸, rozvoj teorie legislativy a legislativní techniky, nástup právních reforem a zavedení významných právních institutů, které dodnes tvoří součást našeho práva⁹. Panovníci tak lze považovat za *jednu z historických zakladatelek českého právního řádu*“¹⁰.

K. Malý (2010) hodnotí právě osvícenský absolutismus jako mimořádnou epochu právního vývoje, kdy *definitivně vítězí přirozeně právní teorie*¹¹. Tyto změny byly natolik významné, že lze hovořit o *proměně habsburské říše ve stát...zákonů (Gesetzstaat) a tento vývoj nepochybně předznamenává nástup vládnutí právem, a tedy koncept právního státu ve formálním smyslu*¹²

Nabízí se také další důvod, proč zahájit zkoumání vzniku tiskového práva v tereziánsko-jozefovské době. Tím je úvaha Tony Judta o možném přetrvávání vlivu habsburské monarchie (a pomyslném završení osvícenských snah) na evropské společenství vyjádřená v eseji o Evropě: „...*pro své obdivovatele...je EU...nejnovějším dědicem osvícenského despotismu, poslední velké éry reforem před nástupem národních států. Neboť čím jiným je Brusel, ne-li obnovenou snahou dosáhnout ideálu efektivní a univerzální administrativy, oproštěné od partikularismu a motivované racionálním kalkulem a právními principy, o jehož nastolení na svých zanedbaných panstvích usilovali monarchové 18. stol.,...Marie Terezie a Josef II...*“¹³. S uvedenou myšlenkou lze souznít, stejně jako ji pro přílišné zjednodušení odmítnout. Fakticky se jedná o období zásadní změny společenských paradigmat (*odklon od ústřední orientace na téma spásy*) a položení základů moderního právního státu. Zároveň lze vyzdvihnout a ocenit, že rakouští osvícenci dokázali pozvednout stagnující říši spějící k zaostalosti *na cestu*

⁸ Kober, J., Lojek, A., a kol.. *Tereziánské právní reformy. Praha 2019. Ústav státu a práva AV ČR*, s 101

⁹ Tamtéž, s. 105, 125

¹⁰ Tamtéž s.66

¹¹ Malý K. a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 4 přeprac. vyd.,Praha: nakl. Leges 2010, s.183.

¹² Kober, J., Lojek, A., a kol.. *Tereziánské právní reformy. Praha 2019. Ústav státu a práva AV ČR*, s.103

¹³ JUDT, Tony. *Velká iluze?: esej o Evropě*. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2020, s.131

modernity bez krveprolití a destabilizace, typické pro revoluční hnutí v okolních západních zemích¹⁴

A byli to právě osvícenci, kteří podpořili rozvoj vzdělání, čtení a tisku a ve jménu ochrany a podpory veřejného blaha se snažili tisk a informace „řídít“. Z hlediska významu monarchie pro poznání vývoje tiskového práva, bude věnována této epoše celá kapitola, jež se dále člení: první podkapitola je věnována pojmu C., další se snaží o stručné shrnutí okolností vzniku C. jako formy státního dohledu, následuje přehled vzniku tiskové práva formou vybraných zákonů a reáliích, závěrečné podkapitoly budou věnovány případovým studiím.

1.1. Pojem cenzura

Pojem C. není jednoznačný a nelze jej zcela jednoznačně vyložit, lze se však přiklonit k názoru, že se jedná o fenomén permanentní, který můžeme vnímat jako pomyslný „lakmusový papírek“ sociálních interakcí. Pojem cenzury lze tedy zkoumat prostřednictvím více oborů: z pohledu práva, historie, literatury, sociobiologie (v případě autocenzury psychologie atd.). Nejvíce publikací v minulosti vznikalo na poli literárních věd, dnes téma rezonuje v sociologii: „*jsme svědky přímo bujení publikací zabývajících se cenzurou*“ a „*zdá se...neexistuje nadále konsenzus co to cenzura je*“(Rosenfeld 2001)¹⁵

Zatímco dříve se cenzura dělila jednoduše na předběžnou /*preventivní*/ a následnou /*represivní*/¹⁶, současné teoretické koncepty rozlišují cenzuru dohlížející a strukturální, a hovoří též o tzv. „nové cenzuře“ (*new censorship*), jejíž zastánci vystihují cenzuru jako nevyhnutelnost: „*...být pro nebo proti cenzuře znamená osobovat si svobodu již nemá nikdo. Cenzura je. Člověk může jedině volit mezi jejími méně a více represivními účinky*“ Michael Holquist (1994)¹⁷ Dle ideologického cíle hovoříme o cenzuře paternalistické, liberální, či ochranné. Snahu o vymezení dle současných témat odráží např. pojem C. genderová, C. „na

¹⁴ Kober, J., Lojek, A., a kol.. *Tereziánské právní reformy. Praha 2019. Ústav státu a práva AV ČR, s125*

¹⁵ Beate Müllerová *Česká literatura* Vol. 57, No. 4 (září 2009), pp. 503-530 (28 pages),

Published by: [Institute of Czech Literature, The Academy of Sciences of the Czech Republic](#) dostupné in [Cenzura a kulturní regulace: mapování terénu on JSTOR](#)

¹⁶ někteří autoři rozlišují mezi cenzurou a revizí, in Kober, J., Lojek, A., a kol.. *Tereziánské právní reformy. Praha 2019. Ústav státu a práva AV ČR, str., 126*

¹⁷ Beate Müllerová *Česká literatura* Vol. 57, No. 4 (září 2009), pp. str. 506 (28 pages dostupné in [Cenzura a kulturní regulace: mapování terénu on JSTOR](#)

internetu“, C. sociálních sítí, apod.. B. Müllerová /v jiné souvislosti/ zmiňuje nebezpečí nadužívání pojmu ve snaze upoutat pozornost a zmiňuje možné riziko záměny cenzury za jiné jevy. Cenzuru demonstruje na příkladu spisovatele v bývalé NDR, jehož kniha bez povolení Ministerstva kultury nemohla být publikována. V tomto případě Müllerová spatřuje všechny znaky cenzury: jedná se o *“autoritativní intervenci třetí strany do aktu komunikace mezi vysílatelem zprávy (autorem) a jejím příjemcem (čtenářem)*. Naopak případ odmítnutí zveřejnění vědeckého článku renomovaným odborným časopisem není cenzurou...*“autor se může cítit diskriminován, ale rozhodnutí provedli recenzenti, ne nějaká vnější autorita...akademičtí pracovníci rozhodují...jedná se tedy o seberegulaci toho, co by Bourdie nazval polem expertů“*.¹⁸

Pro účely této práce si dovoluji zjednodušit rozlišení, a používat pouze členění na C. paternalistickou, liberální a autoritativní (*ovšem v ještě více zjednodušeném měřítku než autoři*).¹⁹

1.1.1. Vznik účel politické cenzury, pojem národ a vlastenectví

Vznik cenzury WÖGERBAUER a kol. spojují s rokem 1749: v Praze obíhá spis, který zpochybňuje nárok císařovny Marie Terezie na trůn. Souběžně vychází 2. díl Koniášova klíče²⁰. Panovnice shledává, že církevní cenzura selhává, soustředí se výlučně na záležitosti spásy a církve, nikoli na ochranu státu. Autoři na tomto příkladu rozvíjí tezi, o nutnosti přeorganizování cenzury a jejím zestátnění. Vedle církevní cenzury tak vzniká C. politická, nastupuje autoritativní dohledu státu. Mezi církví a státem dochází cca mezi r.1750-1780, k vzájemnému vymezování zájmů a rozdílných idejí²¹. Na pozadí střetu konzervativních a liberálně modernistických hodnot se ustavuje osvěcenci vedená podpora rozvoje čtení, tisku, zavádí se povinná školní docházka. Rozvoj alfabetyzace přináší vznik veřejných knihoven, čítáren,

¹⁸ Beate Müllerová *Česká literatura* Vol. 57, No. 4 (září 2009), pp. 503-530 (28 pages),

Published by: [Institute of Czech Literature, The Academy of Sciences of the Czech Republic](#) dostupné in [Cenzura a kulturní regulace: mapování terénu on JSTOR](#)

¹⁹ Členění používají: WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6

²⁰ *autoři osobnost A. Koniáše podrobně rozvádí: pocházel z rodu knihtiskařů, a pravdp. se jeví, že byl přesvědčen, že C. činností národ chrání, viz dedikce Klíče sv. Antonínu, jež proslul schopností obracet heretiky a zhýralce k dobrému životu atd. Na „Klíč“ lze tedy hledět buď jako na pomůcku pro vyhnutí se závadným spisům, jejichž čtení může ohrozit spásu tzn. smysl středověk. života, nebo jako na kacířský seznam určených k prohibici viz.str.68 tamtéž*

²¹ církev. koncentrace na spásu & osvěcenská idea obecného blaha lidu, str.67 tamtéž

divadla atd. Nelze přehlédnout některé paralely s dnešní dobou, kdy tehdejší „současníci popisují rozvoj čtenářství jako „horečku, nemoc..“. ...*Tento fenomén.. byl popsán jako závislost na čtení (Lesesucht)*²² (Dnes snad obdobně vnímáme „závislost“ dětí na PC a „internetu“ a snažíme se vymezit hranici mezi pouhým zaujetím a závislostí). Přestože např. v německých státech činil podíl gramotné populace dospělých 15% v r.1770 asi „jen“ 25% v r.1800. Nevede však reálně k vyšší vzdělanosti. Dochází k nejistotě (mezi vládnoucí elitou) ohledně všeobecné schopnosti kritického čtení (kritické myšlení) a tedy opět další impuls k dohledu na čtený obsah, vše v atmosféře prolínání konzervativních hodnot a moderny. Dochází k hodnotovému posunu, kdy *text považovaný za nebezpečný pro císaře, kat.církev a společenský řád* v pol. 18. stol., je již v 80 letech (téhož st.) vnímán jako prostředek k proměně podaného člověka v občana, který smí svobodně mluvit a je vtažen do veřejného dění. Rýsuje se ideál veřejného mínění a pocit osvobození (ne totožný s pozdějším ideálem svobody), idea soupeření občanů o obecné blaho je projevem vlastenectví. Cílem pak celospolečenský pokrok a nástroj k jeho dosažení cenzura jako ochranný regulační systém, školství a obecná vzdělanost, podpora knihkupectví a tiskařství /zároveň přínos pro hospodářský růst/. Snaha o srozumitelnost vede k užívání regionálních jazyků. Zde autoři spatřují počátky procesu tzv. českého národního obrození, jež se postupně v 19. stol. vyhranil jazykově a etnicky. V letech 1770 -1784 v rámci pozůstalostních soupisů pražských měšťanů tvoří knihy v češtině 3%, převažuje latina a němčina. Tempo procesu alfabetizace naznačuje údaj, že v r.1770 tvoří podíl gramotné populace v něm. mluv. zemi cca 15% obyvatel a max. 25% okolo roku 1800²³ Knihovna v Karolinu je otevřena pro veřejnost již od r.1726²⁴. Čítárny fungovali často ve spojení s kavárnou. Knihy, pro běžnou populaci finančně nedostupné, zde byly veřejnosti zpřístupněny za poplatek²⁵ V tomto světle lze termín „Pražská kavárna“ vnímat jako přírůstek pro nositele kultury a vzdělanosti. Státní podporu čtení lze doložit např. opatřením, kdy po zrušení části klášterů postoupil stát jejich knihy gymnáziím a univerzitním knihovnám ²⁶. Knihy dostupné v Praze byly psány převážně v němčině a latině, pětinu tvořila franština a italština. Konkrétní údaj o počtech

²² WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1., str.71

²³ Tamtéž str.78

²⁴ *dle podmínky hraběte Ignáce Karla ze Šternberka, který knihovně odkázal svoji knižní sbírku,*

²⁵ Tamtéž str.81

²⁶ Tamtéž 81

svazků v Praze je znám z pozůstalostních knižních soupisů (druhá pol. 18. stol.), kdy podíl knih v češtině činil 3%, z čehož převažovaly knihy náboženské. Dynamika společenských změn se projevuje v mnoha oblastech, zásadně podstatná je změna paradigmatu spočívající v překonání konceptu spásy. Měštům roste počet obyvatel, Praha se v průběhu 18. stol. rozrůstá ze 40 na 80 tis. Obyvatel. Z hlediska sémantiky je vhodné zmínit pojem národ, jež odráží původní smysl - lid či veřejnost. Vlastenectví v tehdejší pojetí znamená usilování o všeobecný blahobyt (ne zotročování a ne otročení).²⁷

1.2. Vznik a vývoj tiskového práva 1848 - 1918

Pro zvolené časové rozpětí je příznačné dynamické střídání protichůdných vývojových turbulencí. Návrhy legislativních pojetí, včetně četných změn, oscilujících mezi pokrokem a úspěšným prosazováním politických práv a následným zvratem a posílením represí. Vše je navíc umocněno různým vývojem v zemích Předlitavska a Uherska.

Za hybatele revoluční nálady veřejnosti v českých zemích (již před rokem 1948), lze označit žurnalistiku. Přes cenzurní opatření pronikaly do českých měst politické informace, jejichž zdrojem, jak pro Němce, tak pro Čechy, byly německé noviny (např. z Lipska pašovaný *Die Grenzboten*, nebo tolerovaný a omezeně dostupný *Allgemeine Zeitung*), které ovlivňovaly veřejné mínění. V roce 1947 společenské vzrušení podnítila informace občanské válce ve Švýcarsku a Metternichově neúspěšné intervenci ve prospěch konzervativců. V následujícím roce již byla *politizace veřejného života*, včetně zapojení žen (tehdy ne samozřejmého) v Praze tak vysoká, že policie uplatňovala pasivní strategii monitoringu a opatřování kompromitujících materiálů. Nedokázala tak zamezit petičnímu hnutí, které v této době ještě vzájemně nerozlišuje mezi „českým“ a „německým“, jde o společný zájem. Po abdikaci Metternicha v r.1848 přichází průlom v podobě vyhlášení ústavních práv a svobod.²⁸

Z četného objemu předpisů, zákonů a novel, bude v následujícím pojednání učiněn omezený výběr těch, které mají význam z hlediska následné recepce či společenského vývoje.

²⁷ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1, str. 80,81

²⁸ RÁKOSNÍK, Jakub. Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938. Praha: Karolinum, 2008, 457 s.28

Jak již zaznělo v úvodu, v bouřlivých letech 1848 – 1949 byla zrušena předběžná C. Ovšem následný Bachův absolutismus, zvýšil restrikce spojené s trestní odpovědností redaktorů, vydavatelů a tiskařů za zveřejněný obsah. To umožnil patent z 13. března 1849, tzv. zákon proti zneužívání tisku a následný patent tiskový řád ze dne 27. května 1852, č. 122/1852 ř. z.²⁹.

Tiskový patent obsahoval tyto restrikce: k vydání sice stačilo pouhé oznámení, osobu odpovědného redaktora definoval požadavek bezúhonnosti, věk od 24 let, státní občanství rakouské a bydliště v místě vydávání, ale ostatní podmínky jako zákaz kolportáže, bezplatné uveřejnění tiskové opravy od úřadů a fyzických osob, odevzdání povinného výtisku, byla represivní, z čehož nejproblematičtějším se jeví stanovení kaucí pro politické časopisy (výše se odvíjela dle počtu obyvatel v místě a počtu publikací v měsíci) propadnutí kauce při projeveném tiskovém deliktu. Další výraznou restrikcí bylo rozšíření počtu odpovědných osob. Za obsah ručil redaktor, vydavatel, a osoby podílející se na vydávání. Státní orgány disponovaly možnou škálou postupu od mírnějšího po zostřený dle volného uvážení a politické situace. Mimořádně zhoršená situace pak nastala r .1852 v Praze, při vyhlášení výjimečného stavu, kdy se obnovuje podmínka úředního povolení vydávat časopis a za rozšiřování revolučně vyznívajících tiskopisů hrozil trest 5 ti let nucených prací³⁰

Spolu s tiskovým právem, byl v této době přijat také zákon č. 117 ze dne 27. 5. 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích (trestní zákoník), jež působil do svého zrušení zákonem částky.6 ze dne 17.12. 1862 ř.z., a který upravoval, mimo jiné, delikty spáchané tiskem³¹ (*K tomuto předpisu se vztahovalo vydání také několika procesních norem -trestních řádů- než byl přijat TR v roce 1873*)

Bach v tisku bezesporu spatřoval hlavní potenciální hrozbu pro společenskou a územní stabilitu monarchie. Opatření, která zaváděl v oblasti svobody slova, jej tak v očích českých obrozenců stavěla do role utlačovatele. Ovšem, jak upozorňuje M. Kohout, v případě státní správy, podnikání, hospodářství a průmyslu, nelze hovořit

²⁹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. České právní dějiny. 2.. vyd. Plzeň Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 29

³⁰ SOUKUP, Ladislav. K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848. In: Právněhistorické studie 29, str.117

³¹ Soukup str.118, Hrabánek,Milota s.29)

o stagnaci či restrikcích nýbrž o rozvoji. Kvalitní legislativní podpora např. v úpravě práva obchodního a živnostenského v tomto ohledu, sehrála významnou roli a byla z hlediska společnosti přínosem³², na rozdíl od práv na svobodu slova a tisku³³.

V průběhu druhé pol. 19 stol. však postupně dochází k uvolnění a dne 17. 12. 1862 je vyhlášen zákon č. 6/1863 ř. z. (zákon o tisku), který přináší liberálnější pojetí a ve výsledku, zůstává v platnosti do r.1950. Obdobně významným z hlediska vývoje tiskového práva je zákon o řízení ve věcech tiskových č. 7/1863 ř.z. (tiskový řád), jež se stává základní normou tiskového práva nejen do konce mocnářství, ale je shodně se zákonem tiskovým recipován do právního řádu první republiky³⁴.

Další události se odvíjí od oslabení Rakouska prohranou válkou s Pruskem v roce 1866 a následného rozpadu říše na dva samostatné celky. Ukotvení občanských práv, včetně svobody projevu a tisku se konečně stvrzuje prosincovou ústavou (*Dezemberverfassung*) z roku 1867 (v důsledku dělení ř. platné jen pro Předlitavsko). Ta zaručila jednotné státní občanství, rovnost občanů před zákonem, rovný přístup ke státním úřadům, volnost pohybu, osobní a domovní svobodu, nedotknutelnost vlastnictví, listovní právo, možnost spolkového života, a právo shromažďovací, svobodu vyznání, možnost vědecké činnosti, garanci rovnoprávnosti národů a rovnost „obvyklých jazyků“. Zásadním pak bylo zaručení svobody slova a svobody tisku. Rozsah uplatnění občanských práv pak byl upraven v jednotlivých zákonech.³⁵ Závěrečné ustanovení ve článku 20 (*ústavního zákona č. 142/1867, čl. 20*) zmocňovalo vládu³⁶ radikálně omezit svobodu slova a tisku, včetně ostatních občanských práv³⁷.

Předpokladem suspenze práv byl válečný stav, vnitřní nepokoje, velezrádná agitace, atd., opatření však muselo být stvrzeno císařem a schváleno vládou, ta podléhala povinnosti předložit návrh říšské radě a usnášení sněmovny³⁸

³² Jazykem moderní sociologie bychom snad mohli Bachův systém cenzury charakterizovat tak, že se nedotýkal významné části „pole expertů“, tzn. vědy, hospodářské a obchodní činnosti. V tomto ohledu lze Bachův režim odlišit od režimů totalitních, jež okleštily svobodu projevu ve více oblastech

³³ KOHOUT, Martin. *Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918 - 1938*. 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Soukup, Ladislav, str.19, také Malý s.202

³⁴ *jejich obsah bude postupně rozveden v průběhu další kapitoly*

³⁵ *Je třeba doplnit, že zůstala omezena práva žen (takže rovnost v tomto ohledu nastolí až ústava z r.1920) a kuriální volební systém*

³⁶ prostřednictvím zákona, ze dne 5. května 1869, č. 66 ř. z., o výminečném stavu po celou dobu válečnou i poválečnou

³⁷ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. *České právní dějiny*. 2.. vyd. Plzeň Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 240

³⁸ Malý K. in *Carolinum* str. 70, dostupné z: [PHS 47 2 0062.pdf \(karolinum.cz\)](https://pfs.47.2.0062.pdf(karolinum.cz))

1.3. Tiskový zákon č. 6/1863 (zákon o tisku)

Zákon ze dne 17. 7. 1862 nabyl účinnosti v březnu 1863. Sestával ze třech oddílů a obsahoval celkem 41 paragrafů. Část I. obsahovala ustanovení ohledně působnosti, odkazovala na zvláštní předpisy živnostenské, jež upravovaly tištění, vydávání a obchod. Dále ne zcela přesnou formulaci pojmů tiskař, rozšiřování tiskopisu a periodický tiskopis, definice však byla provázána s odpovědností v případném tiskovém deliktu, jež vymezovaly jiná ustanovení. Část II. přinášela pořádková ustanovení: povinné údaje na tiskopisech, oznamovací povinnost o vydávání, požadavky na osobu odpovědného redaktora, kauce, archivaci, podmínky tiskové opravy, povinnost zveřejnit úřední vyhlášky, úpravu pro zastavení časopisu z rozhodnutí soudu či správního orgánu a kvalifikovala porušení těchto ustanovení jako přečin, nebo přestupek. Část III. Pojednávala o trestných činech spáchaných obsahem tiskopisu a použití trestního zákona v takových případech. Postihem pak bylo nově propadnutí kauce jako forma peněžitého trestu zákaz tiskopisu soudem, již byl zařazen institut promlčení.³⁹

1.4. Zákon o řízení ve věcech tiskových č.7/1863

Pokud byl spáchán trestný čin tiskem, právní řád od druhé pol. 19. stol. umožňoval volbu mezi dvěma způsoby stíhání: subjektivním a objektivním. Prostřednictvím subjektivního ř., bylo možné stíhat konkrétní, za obsah tisku zodpovědnou osobu (autora, tiskaře, nakladatele). Řízení objektivní (umožnil zák. o říz. tisk. z r. 1862 a následná novela o říz. tisk. ze dne 15. 10. 1868) bylo vedeno pouze proti tištěnému spisu, nikoli proti určité osobě. Základem pro toto řízení byl názor, že *čin trestný spisem tištěným nabyl samostatné jsoucnosti, jež trvá a znova a znova se obnovuje, pokud spis tištěný trvá a jest rozšiřován*⁴⁰. Vznik opatření zřejmě souvisel se snahou upřednostnit okamžité zabavení např. výtisků anonymního pohoršlivého pamfletu, než stíhat neznámého autora⁴¹ Konečná podoba zákonného znění však byla zřejmě nedopatřením poněkud „volnějši“ než zákonodárce zamýšlel⁴² A její aplikace v praxi byla kritizována. Např. i dobový

³⁹ SOUKUP, Ladislav. K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848. In: Právněhistorické studie 29, str.120

⁴⁰ Ottův slovník naučný 'dostupný z: https://cs.wikisource.org/wiki/Ott%C5%AFv_

⁴¹ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1, str. 527

⁴² Tamtéž s.527

Ottův slovník u hesla „objektivní ř.“ toto zmiňuje jako nedostatek: *chybuje ovšem nejvýznamněji v tom, že je připouští beze všeho obmezení i tam, kde by stíhání subjektivně bylo možno*. Reálně však v rámci soudní praxe aplikace o.ř. vzrůstala a po r. 1873 subjektivní stíhání osob pro závadný obsah textu téměř ustalo.⁴³

Právním zahájit ř. disponoval státní zástupce (zásada ex officio). V případě, že upřednostnil objektivní typ ř., mohl průběžně kdykoli zahájit také stíhání subjektivní (vést obě ř. souběžně). Pokud byl předmětem řízení přestupek, věcně příslušným byl prvoinstančně okresní soud. V případě zločinu rozhodoval v první instanci krajský soud (jako s. tiskový). Dotčený soud jednal neveřejně. Přítomen byl státní zástupce, který přednesl žalobu. Výrok, který obsah spisu označil za trestný čin, byl většinou doprovázel zákaz dalšího rozšiřování či nařízení k jeho zničení. Rozhodnutí soudu podléhalo povinné publikaci a to vyhláškou v úředních novinách a zveřejnění a vyvěšením na úřední desce soudu. Výrok neměl praejudikální účinek pro případně posléze zahájené subjektivní stíhání. Proti výroku o vině bylo možné (u téhož soudu) ve lhůtě 8 dnů od vyhlášení podat odpor /námitku/. O odvolání rozhodoval soud ve veřejném jednání za účasti státního zástupce a odvolací strany (§ 493, odst. 2), nález soudu, bylo možné napadnout podáním stížnosti, která byla postoupena tzv. soudu sborovému, tzn. vyšší instanci (v případě okresního soudu v první instanci rozhodoval o stížnosti rozhodoval krajský soud, v případě KS rozhodoval vrchní soud.⁴⁴

1.5. Případová studie Boj Slovanstva za svobodu

...ustanovení, jak je tomu ostatně vždy při posuzování právních norem, musíme poměřovat s praxí, tím, jak byla aplikována a jak se v praxi politické i právní osvědčila⁴⁵ (

Citace v úvodu podkapitoly naznačuje účel zařazení konkrétního soudního rozhodnutí. Pokud se zabýváme teoretickým poznáním právních norem, jež vznikaly a působily před více než 100 lety, může být doplnění soudního rozhodnutí z tehdejší praxe určitým vyvážením, či částečným ověřením získaných poznatků.

⁴³ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1, str. 528

⁴⁴ Ottův sl. Naučný s.545, 18 díl, Praha dostupné z [Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopédie obecných vědomostí : Jan Otto : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)) obdobně Kohout s 27, Soukup, s.123

⁴⁵ Malý strana 70 dostupné z [PHS_47_2_0062.pdf \(karolinum.cz\)](#)

Z inventáře SOA v Plzni⁴⁶ jsem vzhledem k zaměření obsahu této kapitoly a výše uvedený účel zvolila příklad zločinu rušení veřejného pokoje *popouzením k opovrhování...jednotným státním svazkem císařství, státní správou a nenávisť k nim...v dílech tiskových, rozšiřovaných spisech nebo vyobrazeních*, tzn. aplikaci zákona č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Zároveň aplikaci zákona č. 6 ř.z., ze dne 17. prosince 1862 pro 1863 a aplikaci objektivního řízení. Jedná se o událost ze samého závěru éry mocnářství a právo, dle kterého se postupuje je již čteně novelizováno a prakticky v této podobě plynule pokračuje jeho působení v justiční praxi první republiky. Jména státních zástupců, zapisovatelů a soudců se průběžně objevují jak v c.k. soudní agendě tak v práci soudu po vzniku republiky.

V roce 1913 v Rokycanech vydal majitel místního nakladatelství s názvem Krameriova knihovna, pan Josef B. Z., útlou knihu s názvem „Boj Slovanstva za svobodu“ aneb „dojmy očitého svědka války slovanských národů s Tureckem r. 1912“. Knihu ruského autora I. P. Taburna, *autorisovaně* přeložil Vladimír Sokolov. Po uplynutí přibližně 5 ti let, dochází z podnětu c. k. *místodržitelského preasidia* k zahájení řízení. Které konkrétní formulace v knize byly shledány nepřijatelné: nelegálním byl již obal knihy se všeslovanskými trikolorami. V obžalobě následuje výčet 8 bodů ve formě částečných citací (bez kontextu s celým textem ne zcela srozumitelných, text lze však v knize snadno dohledat). Pro příklad rozvedu bod II. soudního nálezu: jedná se o první kapitolu s názvem „Místo předmluvy“, cituji z knihy, tedy v širším rozsahu než protokol: *Vítězství zbraní srbsko-bulharských, toť vítězství ruského praporu, toť vítězství ruského národa, vítězství nejen z toho důvodu že Rusové a Bulhaři jsou naši pokrevní příbuzní, nejen z toho důvodu že Rusko nasadilo mnoho obětí, k utvoření těchto dvou států, že prolilo potoky krve.....tato soustředěná, uvědomělá vůle veškerého národa srbského a bulharského...podporovaná silou veškerého Slovanstva, dala vojům vítězství.*⁴⁷

Připomeňme stručně dobový kontext: v roce 1914 mocnářství neobratným postupem svých vojenských složek vyvolává válku se Srbskem, z níž se rozvíjí válka světová.⁴⁸ Způsob vlády se v Předlitavsku mění na absolutistický. V ovzduší

⁴⁶ SOA, fond Krajský soud Plzeň, sign. Pr/1917, č. kartonu 291

⁴⁷ str. 7 až po stranu 11 dostupné z: [Boj Slovanstva za svobodu | Národní digitální knihovna | Digitální knihovna Kramerius \(ndk.cz\)](#)

⁴⁸ 28. července 1914,..jest c. a k. vláda nucena, aby pečovala sama o ochranu svých práv a zájmů a aby za tímto účelem apelovala na moc zbraní. Rakousko-Uhersko.....jest od tohoto okamžiku ve válečném stavu se Srbskem

vzájemné nedůvěry mezi obyvatelstvem, státní a vojenskou mocí, roste vliv vojenských složek. Za nebezpečnou, mimo jiné, považovala státní moc ideu panslavismu a potírala vše s tím spojené, včetně symbolů v podobě české či slovanské trikolory. Zpřísnění režimu se projevilo zrušením porotních soudů a větší pravomoci civilních a vojenských soudů. Neblaze proslul soud stanný, disponující právem trestu smrti. V roce 1914 tak došlo k takovému excesu, jakou byla poprava člena Sokola S. Kratochvíla za rozmnožování protistátních letáků⁴⁹.

Výsledkem válečného vývoje bylo posílení pozice - již tak nejpočetnějšího národa monarchie – Německa. A nejen vůči Rakousku. Hrůzné válečné dopady přináší akceleraci negativního postoje Čechů vůči mocnářství. Představitelé státní moci navíc tento odpor posilují stíháním malicherných prohřešků včetně nasazení policejních provokací.⁵⁰ V roce 1916 na trůn nastupuje poslední rakouský císař a český král Karel I., jež je odhodlaný provést zásadní změny (např. ruší trest smrti, propouští z vězení A. Rašína a 30.5.1917) obnovuje zasedání parlamentu, říšské rady. Tím umožňuje českým poslancům artikulovat požadavek *přetvoření mocnářství na spolkový stát*.⁵¹ Podstatným momentem je pak jistě pád carského režimu⁵². kárník s.23.

V této napjaté atmosféře dochází k zásahu v Rokycanech. Z dochovaného protokolu ze dne 8. ledna 1917 je patrné, že za přítomnosti nakladatele, byla provedena úřední prohlídka v sídle podniku, nalezeno 1234 kusů výtisků knihy a tyto okamžitě zabaveny. V protokolu se nezmiňuje obsah knihy. Záznam se týká zajištění výtisků a vyjádření nakladatele. Upozornil, že od vydání uplynula doba několika let, bylo prodáno pouze několik kusů krátce po vydání, a předložil „*pokud to byla povinnost*“ k cenzuře povinný výtisk.

Státní moc shledala obsah knihy nebezpečným a v jejím vydání a rozšiřování pak naplnění skutkové podstaty **§ 65 písm. a)** Zákona č. 117/1852 *popuditi k opovrhování..., jednotným státním svazkem císařství, formou vlády nebo správou státní, nebo hledí popuditi k nenávisti k nim*. Další postup řízení se odvíjel v souladu s tr. ř., konkrétně § 493 a §489 došlo k okamžitému zabavení nálezu a zákazu prodeje. Státní zastupitelství postoupilo případ tiskovému soudu v Plzni a

⁴⁹ RÁKOSNÍK, Jakub. Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938. Praha: Karolinum, 2008, 88-89 a Masaryk opíral morální nárok na odboj právě jeho popravou (str.88)

⁵⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky, str.25

⁵¹ Tamtéž 25

⁵² Tamtéž 23

následně se zapovídá dle §493 distribuce brožury. Dle §37 zák. č. 6 ř.z. ze dne 17. prosince 1862 pro 1863 nařizuje se zničení zabavených výtisků. Následně proběhlo řízení u tiskové soudu v Plzni. *Jménem Jeho Veličenstva císaře! C.K krajský jako tiskový soud v Plzni* rozhodl, že ve všech uvedených bodech obsahuje brožura výše uvedenou skutkovou povahu *zločinu*. V objektivní řízení tak soud potvrdil zabavení a nařídil zničení výtisků. Subjektivní ř. vedeno nebylo.

Nelze již vysvětlit časový interval mezi vydáním a stíháním. Oproti tomu se jeví zajímavým časového rozpětí celého řízení. Prohlídka včetně zabavení výtisků nastalo 8.ledna 1917. Okresní správa v Rokycanech (dne 10. 1.) v řádné lhůtě postoupila věc (včetně 9 ks výtisků) na státní zastupitelství v Plzni. Soud rozhodl 13. února, přičemž povinné vyhlášení nálezu bylo zveřejněno Úředním listě Pražských noviny o 3 dny později 16. února 1917. Od policejního zásahu po soudní rozhodnutí uběhl přibližně měsíc. Po sto letech od řízení, je kniha dostupná v rámci knižního trhu a obsah knihy je zpřístupněn online⁵³.

1.6. Případová studie Dopisnice A. Klača

Na závěr kapitoly uvedu příklad tiskového deliktu vojenského charakteru, který je stíhán v samém závěru monarchistického zřízení a jehož průběh ukončí „milost“, udělená již v prostředí nově vzniklého státu (ne však ještě republiky). Kauza odráží charakteristiku společenského vývoje naznačeného v pojednání 1.5. (*stíhání za malicherné prohřešky*).

V lednu 1918 list socialistické mládeže Omladina zveřejnil na titulní straně článek týkající se osoby Antonína Klača včetně jeho podobenky. A. Klač byl od r.1911 člen strany a zároveň redaktorem Dělnických listů. Z dalšího líčení vyplývá, že se vrátil z válečné fronty jako invalida a podlehl následkům onemocnění s tím spojených. Předmět trestního řízení je textu, jehož má být Klač autorem a jenž napsal ve válečném poli v květnu 1915: *Jednal jsem i na vojně vždy po zralé úvaze, své přesvědčení, svou víru jsem nezměnil a zůstal jsem jí i v činech věren. Nemám na svědomí ničeho, co by se přičilo našim zásadám a co bych z vlastní vůle vykonal.* V květnu 1918, tiskový soud v Plzni rozhodl, že zveřejněním textu je naplněna skutková podstata zločinu „*svádění vojína k porušení služební povinnosti v § 222 tr. z.*“. Bylo zavedeno objektivní řízení dle §489 tr. ř. zabavení, dle § 493 zákaz

⁵³ Lze zakoupit v antikvariátu za 800,-Kč, ze využití volné zpřístupnění výtisku prostřednictvím NDK.

rozšiřování a dle §37 Z.č.6/1862 ř.z. zničení výtisků. Soud odůvodnil odsuzující rozhodnutí tím, že cílem zveřejněného textu je ponoukání k porušení vojenské přísahy (věrnost, poslušnost, bdělost) a dalších vojenských povinností. (Ze spisu dále vyplývá, že tiskopis prošel v lednu úřední kontrolou, odloženo zápisem v c. knize). Trestní řízení obviněného Víta T. (faktora Dělnické tiskárny) z Třemošné a Leopolda B. z Plzně (soukromého úředníka, vydavatele a nakladatele *časopisu Omladina*) bylo zastaveno na návrh státního zástupce ze dne 8. 11. 1918, které se odvolává na udělení milosti ze dne 31. 10. 1918 a které soud obdržel 10.11.1918 a jemuž vyhověl. V té době končí epocha tiskového práva ve společném více národnostním státě a začíná éra republikánského zřízení v novém územním uspořádání.

2. Vývoj tiskového práva v Československé republice do r.1923

2.1. Politický a právní vývoj před vznikem samostatného státu

Forma vlády je produktem mýtu a situace (MacIver)

Založení nového státu s absencí moderních státních tradic navíc v situaci, kdy...západ hleděl s nedůvěrou ke středoevropským národům, jejichž spory považoval za nevěcné a malicherné, viděl v nich projevy provincionalismu a šovinismu,⁵⁴ nebylo snadné. Naopak. Část Němců usilujících o zřízení většího nacionálního celku, nebo racionálnější, od nacionalismu oproštěné snahy, jež vycházely z myšlenky výhodnosti spojení vícero útvarů s vizí rozvoje podnikání a prosperity, či politické postoje katolické církve, to vše bylo významným hybatelem pro další možné varianty vývoje.⁵⁵ Nabízela se např. idea založení nové „slovanské“ monarchie. Zajímavým z pohledu dnešní doby se jeví plán federalizace Rakouska vytvořením spolkového státu bez Uher, císaře Karla I, který však ztroskotat na Wilsonově striktním požadavku na osamostatnění Československa.⁵⁶

⁵⁴ BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918- 1938. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. Studie; sv. 2.,str.15

⁵⁵ Tamtéž s.16

⁵⁶ BÁRTA, Jan. Pravomoci prezidenta v československé ústavě. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 85-86.

Po skončení války se tedy práva na sebeurčení nedožadovali pouze Češi, obdobný vývoj se rodil také mezi dalšími národnostmi včetně Němců. A jak vystihuje Kárník, *český nárok se týkal celého jednoho národa, jemuž se měla podříditi německá menšina. Německé právo na sebeurčení se v případě českých Němců týkalo jen malé menšiny největšího národního celku...a jeho důsledné uplatnění by znemožnilo sebeurčení celého národa Čechů*. Specifikem byla také vzájemná propojenost Čechů a Němců nejen územně, ale také sociálně a rodinně⁵⁷.

Z pohledu právních dějin nelze opominout skutečnost, že tento mimořádně obtížný a unikátní úkol – prosadit a založit nový stát, v prostředí vzájemně konkurenčních záměrů na poli světové diplomacie, zajistit jeho mezinárodní uznání⁵⁸ nastolit jeho zřízení, právo, správu a obranyschopnost - byl realizován za přispění vynikajících právníků té doby (mimo jiných Rašín, Kramář, Soukup, Meissner atd.) Malý připomíná, že např. koncept zákona. č.11/1918 Sb. z. a n. připravil pro JUDr. A. Rašína, soudce Nejvyššího správního soudu JUDr. Pantůček. A lze nalézt více dalších příkladů, kdy se znalost práva a státovědy v této době osvědčila.⁵⁹

2.2. Vznik státu a státního zřízení

Za vznik státu z hlediska práva považujeme vyhlášení Zákona. č.11/1918 Sb. z. a n. O zřízení samostatného státu ze dne 28. října 1918 (tzv. recepční zákon). Rašín upřednostnil jednoduchost znění a výsledný text zákona se vešel na jednu stránku. Jednalo se chytře nekonfliktní, stručný obsah, tvořený pěti články, bez zmínky o sesazení dynastie či o osudu Rakouska Uherska. Obsahoval tyto ustanovení: Národní shromáždění určí formu státu, okamžitou recepci všech zemských a říšských zákonů (*Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti*), převzetí moci Národního výboru nad úřady a samosprávou, platnost okamžitá a za provedení zodpovědný Národní výbor. A tak vyhlášením uvedeného zákona skončil 28. října 1918 český státní převrat a *samostatný stát československý vstoupil v život*.⁶⁰ Státní zřízení fakticky určeno ještě není. Ovšem recepcí práva je zajištěna kontinuita právního řádu a to jak v Předlitavsku, tak v Uhrách.

⁵⁷ Kárník, Z. České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky str.36 - 39

⁵⁸ prozatímní vládu jako první dne 15.10.1918 uznala Francie, 24.10. Itálie a 26.10 Anglie

⁵⁹ Malý K. Rozhod UP kontinuitou.In: BROKLOVÁ, Eva a kol. Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů. Praha, str25,

⁶⁰ Kárník, Z. České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první, str.36-9

2.3. Přehled recipovaných zákonů z oblasti tiskového práva

V rámci již uvedeného recepčního zákona č.11/1918 Sb. z. a n. došlo k plynulému převzetí rakouského tiskového práva a s ním souvisejících zákonů. Jednalo se o zákon č. 117/1852 ř. z. (trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích), zákon č. 6/1863 ř. z., o tisku (tiskový zákon), zákon č. 119/1873 ř. z., (trestní řád), trestní řízení ve věcech tiskových před jeho přijetím, upravoval zákon č. 7/1863 ř. z. ze dne 17. 12. 1862, a s tiskem související také vojenský trestní zákon č. 19/1855 ř. z. Tyto normy platily pro země Předlitavska. Pro Slovensko byl přejet kvalitnější uherský zákon č.14/1914, a další související zákony. Jazyková nesourodost (němčina, maďarština jazyk publikací zákonů, čeština, slovenština překlady) mnohonárodnostního státu, roztržičnost jednotlivých zákonných úprav a právní dualismus, vedly ke snaze po sjednocení právní úpravy. Toto úsilí lze sledovat po celou dobu právního vývoje od vzniku republiky až do r.1938⁶¹.

2.4. Reakce Němců na vznik státu

Vlády německých provincií ještě v roce 1919 odmítali uznat československý stát a zůstaly věrné Rakousku až do září 1919, kdy proběhl akt formálního zproštění slibu věrnosti. Ovšem jak Kárník připomíná, konec věrnosti, byl zároveň počátkem německé politiky v Čechách.⁶²

2.5. Vznik republiky a přijetí Ústavy

Před první schůzí Národního shromáždění vydal Národní výbor v roli prozatímního zákonodárce, právní normy pro zajištění funkcí státu: zákon č. 36/1918 Sb. z. a n. (jednací řád Národního shromáždění ze dne 9.11.) a zákon č. 37/1918 Sb. z. a n. (ze dne 13.11 o prozatímní ústavě.) Dne 29. února 1920 je přijata Ústava schválením zákona č. 121/1920 Sb., (kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky) a na tomto základě následuje schválení série zákonů: zákon č. 161/1920 Sb. z. a n. (o volbě prezidenta) zákon č. 325/1920 Sb. z. a n. (jednací řád poslanecké sněmovny), zákon č. 326/1920 Sb. z. a n. (jednací řád senátu). Dlužno dodat, že schvalování proběhlo za ne přílišného zájmu

⁶¹ Malý, K.a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. přepracované vydání. Praha

⁶² Kárník, Z. České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky str.88 - 90

zúčastněných, což zklamaně komentoval poslanec František Weyr, významná autorita českého práva a právní teorie⁶³.

Na těchto základech bylo tedy započato budování moderního suverénního státu, se svobodnou společností, založenou na hodnotě lidských práv. *Lid, kdykoli je postaven před volbu mezi rovností a svobodou volí rovnost*⁶⁴. Jak naznačuje další vývoj, to, že tato volba nebyla hlavní téma událostí v při vzniku státu roce 1918 jistě sehrálo pozitivní roli při vzniku demokratického zřízení.

Zákonnou normou nejvyšší právní síly se tedy stala Ústava z roku 1920 (z. 121/1920 Sb.) Osnovu ústavy vypracoval profesor správní vědy a správního práva (děkan právnické fakulty UK v Praze) JUDr. Jiří Hoetzel. Těžiště moci ústava svěřila parlamentu, který volil prezidenta. Prezidentu byla svěřena pravomoc za určitých podmínek rozpustit parlament, což lze vnímat jako prvek moderního parlamentarismu, ne samozřejmý mezi ostatními státy. Slabinou bylo, že ústava neobsahovala opatření proti bezúčelnému rozpouštění. Toto uspořádání stavělo na předpokladu vysoké politické kultury a na úspěšně zvolených osobnostech. A právě politická kultura jejich nositelů (tehdy i dnes) vytváří předpoklady pro likvidaci nebo úspěšné působení demokracie. Bezesporu předností ústavy byla moderní listina svobod (mezi erudovanými současníky oceňovaná). Pojistkou proti nežádoucí změně ústavy, byl pro případné schválení změny, zvolen systém hlasování kvalifikovanou většinou, tedy třípětinová většina všech členů Národního shromáždění /tzv. tuhá ústava/.⁶⁵

2.6. Ústavní předpoklady pro vznik tiskového práva

Ústava členěna do 6 hlav, obsahovala 134 paragrafů a dnem vyhlášení (29. únor 1920) skončila platnost ustanovení, jež byla v rozporu s demokratickým státním zřízením. Preambule ústavy obsahovala předsevzetí zavésti spravedlivé řády v republice, zajistiti pokojný rozvoj domoviny československé, prospěti obecnému blahu všech občanů tohoto státu a zabezpečiti požehnání svobody příštím pokolením. Postavení tisku bylo vymezeno společně s právem spolkového života a shromažďovacím právem v ustanovení §113 odst. 1: *svoboda tisku, jakož i právo*

⁶³ Wintr Jan, Prvorep. Parlament. Kultura, str.26-29, in GERLOCH, Aleš a Katarzyna ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, ed. Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN

⁶⁴ BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918- 1938. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. Studie; sv. 2. ISBN

⁶⁵ BROKLOVÁ, Eva a kol. Československá ústava 1920: devadesát let poté : sborník textů. Praha, str.12,21-50

klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny. Jest proto v zásadě nedovoleno podrobovati tisk předběžné cenzuře. Výkon práva spolčovacího a shromažďovacího upravují zákony. Vzhledem k tomu, že ustanovení ve svém úvodu sice deklaruje svobodu tisku, na konci ústava přenechává regulaci výkonu práva zákonu. Toto ustanovení tak předznamenává další vývoj, kde již svoboda tisku je zákonem okleštěna. Další omezení tiskové svobody vyplývalo z ustanovení odst. 3 § 113, které umožnilo omezit svobodu tisku ze zákon v případě války, či státu ohrožujících nepokojů. Dále se postavení tisku dotýkalo ustanovení o svobodě projevu §117: odst.1 *Každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem, odst. 2. Totéž platí o právnických osobách v mezích jejich působnosti. odst. 3. Výkon tohoto práva nesmí nikomu býti na újmu v jeho pracovním nebo zaměstnaneckém poměru.* Neméně důležitým ustanovením, je pak § 24 odst. 2, který upírá imunitu poslanci, jež je odpovědný redaktor *(jakémukoli trestnímu nebo disciplinárnímu stíhání člena Národního shromáždění pro jiné činy nebo opomenutí jest třeba souhlasu příslušné sněmovny. Odepře-li sněmovna souhlas, jest stíhání na vždy vyloučeno, odst. 2.: Tato ustanovení nevztahují se na trestní odpovědnost, kterou člen Národního shromáždění má jako odpovědný redaktor.* ⁶⁶

2.7. První zákon ve věci tisku (1919)

Prvním zákonem přijatým Národním shromážděním ve věci úpravy tisku byl zákon č. 442/1919 Sb. z. a n., o objektivních nálezech v řízení tiskovém ze dne 24. července 1919. Je nutné poznamenat, že tomu zákonu ještě předcházela návrh osnovy liberálního pojetí tiskového zákona, avšak nebyla projednána, přestože se jednalo úpravu liberální, odpovídající demokratickým zásadám⁶⁷

Zákon doplnil ustanovení § 493 trestního řádu z roku 1873 pro země Předlitavska a shodně ustanovení § 478 uherského trestního řádu z roku 1896, tak, aby (vzhledem ke změně veřejných poměrů) umožnil zrušení konfiskačního nálezu v rámci tiskových deliktů, pokud tiskopis nenaplnil skutkovou podstatu trestného

⁶⁶ KOHOUT, Martin. *Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918 - 1938*. 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních, a 121/1920 Sb

⁶⁷ Malý, K.a kol.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. str.363

činu. Oprávněným, podat soudu návrh na zrušení konfiskace, byl státní zástupce a osoba zúčastněná⁶⁸.

2.8. Vládní návrh novely tiskového práva z r. 1921

Pomineme-li první pokusy o tiskové zákony (z let 1918 a návrh dr. Boučka z roku 1919), došlo k předložení propracované, moderní verze liberálně demokratické úpravy tiskového práva v roce 1921. Jednalo se o vládní návrh zákona o tisku č.2042 N.S.R.Č. 1921. Soubor sestával ze 40 ustanoveních. První část obsahovala obecné deklarace o tiskové svobodě a pojmový výklad, rozšířený o moderní technologický prvek, kinematografii (tu vyjímal pod speciální zákonnou úpravu). Pojem časopis = periodický tiskopis, musel vycházet min. jedenkrát v měsíci a tvořit soubor. Tiskařem byl rozuměn vlastník tiskárny, či jeho odpovědný zástupce a nemusel provozovat tiskařskou profesi, stačilo že vytiskl tiskopis a byl plně zodpovědný, z důvodu dosahu práv, jak na fyzické, tak na právnické osoby. Rozšiřovatel byla osoba, která úmyslně, vědomě poskytuje tiskopis většímu počtu osob, kteří se nepodílí na výrobě. Vydavatelem se rozuměl většinou nakladatel, či ten kdo rozhoduje o vydání a rozšiřování tiskopisu. Vlastníkem tiskopisu byl ten, na jehož účet byl pořízen. Ustanovení o šíření tiskoviny bylo stručné, každý měl právo šířit tisk, kromě zakázaných a zabavených. K zabavení prozatímnímu bylo spojováno státním bezpečnostním úřadem. Z hlediska úprav živnostenské činnosti, bylo významným posunem, že již nepodléhala povolení své činnosti, šlo o činnost volnou bez povinné koncese. Prodej a šíření tiskovin na vlastní náklad podléhalo pouze oznámení místa prodeje a případné změny na místní bezpečnostní úřad. Další podmínky se týkaly ekonomických a hospodářských otázek, objednávky na distribuci mohl jen zjednat pouze zletilý občan s označením v občanské legitimaci. Občanské legitimace byl nový institut. Zásadní úpravou byla volná kolportáž, podmínkou prodeje byla opět občanská legitimace a plnoletost, jinak možné na veřejných místech a veřejných místnostech (v místnosti mohl dle volného uvážení omezit provozovatel) a po 9 večer byla omezena kolportáž na osoby starší 21 let. Povinné bylo zřetelné označení ceny výtisku a kolportér ji nesměl navýšit. Cizí tiskoviny podléhaly povolení župního úřadu, ten disponoval zákazem bez odůvodnění. Pokud

⁶⁸ zákon č. 442/1919 Sb. z. a n.,

bylo bezpečnostním úřadem zjištěno, že obsah tisku lze považovat za trestný čin, mohly tiskovinu zabavit. Další část byla věnována pořádkovým věcem - povinné údaje (název, číslo, datum, odpovědné osoby, adresa, místo). Odpovědná osoba byla vázána na povinnosti za plnění tiskové opravy, s vztahovala se na něho odpovědnost za případný tiskový delikt. V případě politického tisku, musela být odpovědná osoba zapsán v domácím seznamu voličů. Další podmínkou bylo, že odpovědná osoba nemohla vykonávat trestní vazbu (vyplývá z předpokladu trvalé přítomnosti), těžkou nemoc, zahraniční pobyt. Ale v případě řešení urážky na cti tiskopisem, bylo možné se v úkonech nechat zastoupit redaktorem. V případě řešení požadavku tiskové opravy, měl právo žádat opravu tvrzení, každý, koho se dotýkalo. Oprava měla být umístěna na stejném místě, stejným písmem a jazykem, ve lhůtě do 3 dnů od doručení požadavku, včetně povinné úhrady poplatků pokud text přesahoval dvojnásobnou velikost původní zprávy. Pokud byla žádost o opravu zaslána déle než 30 dnů od vydání tisku, redakce mohla tuto žádost ignorovat. Pokud redakce disponovala důkazem bez průtahů prokazujícím pravdivost výroku, taktéž nemusel redaktor tiskovou opravu zveřejnit. V závěrečném ustanovení pak byl definován pojem trestný čin spáchaný tiskem a tisková nedbalost. Kvalitně zpracovaný návrh (autoři: Storch, Miřička, justice, novinářská obec), založený na svobodě tisku nebyl poslaneckou sněmovnou ani projednán. Tím byla promarněna příležitost formálně instalovat tiskovou svobodu a reálně uplatnit žádoucí tiskové právo ve společnosti.⁶⁹

3. Vývoj politické situace a legislativy v oblasti tisku po r.1923

3.1. Národnostní složení z hlediska demografie

Poměrme situaci také prostřednictvím čísel: počet všech obyvatel Československa na počátku dvacátých let, činil 10 milionů (pokles oproti r.1910 zapříčinila válka a její důsledky), počet Čechů činil 6.7 mil (67%), počet Němců činil 3 miliony (31%) a ostatní procenta tvořila menšina Poláci a cizinci. Přihlásit se ke své národnosti v Čechách využilo jen 30 tisíc Židů (vliv asimilace se odrážel v jejich postoji buď hlásit se k německví, nebo v rámci rozvoje česko-židovského hnutí také k české národnosti. Z hlediska územního rozložení žilo nejvíce Němců

⁶⁹ Soukup, L. Návrhy zákonů k zakotvení svobody Česku. str.319 -335, in GERLOCH, Aleš a Katarzyna ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, ed. Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN, také Kohout, M. s.90

v Čechách 33%, na Moravě 21%. Specifický vývoj mělo v tomto ohledu Slezsko, kde za monarchie v r.1910 zde žilo 43% Němců, 31% Poláků a 29% Čechů. V r.1921 stoupl počet Čechů na 47%, Němci 41% a počet Poláků činil 11% a specifikum se projevilo i v pokusu o zvláštního vymezení vlastní národnosti (Šlonzaci).

Dosažení samostatnosti nabídlo možnost získání svobody všech: národa, lidu, společnosti, a zároveň rovnost občanů.⁷⁰Připomeňme citát z úvodu, zde v plném rozsahu:

Demokracie, jako jediný režim umožňuje účast na vládě i lidu nepřátelskému režimu. Jako princip je tolerování i této opozice nezbytné, i když není pro vládní většinu snadné. Parlamentní vláda plní nejlépe svou povinnost pod palbou opozice (TGM)⁷¹. Ovšem demokracie potřebuje zřetelnou sílu státoporných a prodemokratických politických zastoupení.

Tomuto nastavení však bránil od počátku předpoklad, že v parlamentu bude vždy účastna min. 30% část nacionální opozice, včetně hrozby dalšího destruktivního činitele - odpůrce demokracie - prosovětského komunistického proudu, jež se postupně vyvíjel a tvořivé úsilí oslaboval⁷².

3.2. Požadavek na ochranu republiky (1923)

Z hlediska poznávání tiskového práva je ZOR neopomenutelným, neboť obsahuje tiskové delikty a v celé řadě ustanovení se dotýká svobody slova.

Jak již naznačuje obsah předešlých kapitol, ani mír po skončení velké světové války a splnění české požadavku na vznik samostatného státu nepřinesl atmosféru klidu a bezpečí. Vývoj přináší obavy a pocitu ohrožení. Státoporné úsilí je rušeno protichůdnou snahou radikálů uvnitř země. Obdobně je vnímán vývoj vně hranic. Vyvolává tendenci státního zřízení před nepřátelskými útoky hájit. Do té doby účinné recipované předpisy obsahující rakouskou úpravu (spojenou s ochranou *starých pořádků*) přestávají demokratickým silám stačit z více důvodů. Nespokojenost s absencí zřetelné artikulace ochrany demokratického zřízení vyjadřuje např. A. Milota takto: *zákon má odstraniti zastaralé předpisy, vybudované na potřebách a*

⁷⁰ BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918- 1938. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. Studie; sv. 2. , str.41,18

⁷¹ Tamtéž str.41

⁷² Kárník, Z. České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929). Praha, str 97

*ústavě starého státu, které nejsou v souladu s potřebami a ústavními zařízeními nového státu, poněvadž neodpovídají jeho demokratickým zřízením*⁷³

3.3. Přijetí zákona na ochranu republiky (1923)

V atmosféře čeržené vražedným útokem na ministra financí A. Rašina je přijat Zákon na ochranu republiky (dále jen ZOR) ze dne 19. března 1923 č.50 Sb. z a n. zamýšlený jako nástroj na ochranu před extremisty⁷⁴

Vyhlášen je 31. března 1923 v částce 23. Sbírkky z. a n., s účinností osmého dne po vyhlášení, jež připadla na 8. duben. Součástí publikace ZOR ve formě přílohy byl český překlad Z. č.134/1885 ř. z., o opatřeních proti obecně nebezpečnému užívání traskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi a zároveň byl přijat navazující Z. č.51/1923 Sb. z.a n. o státním soudě.⁷⁵

Přijetí ZOR bylo provázeno (~~toto vnímání trvá prakticky v celé délce jeho působení~~) nejen kritikou částí odborníků a prodemokratických sil, ale také odporem radikálního spektra parlamentu. Negativní emoce provázely již jeho přípravu, kdy se vůči němu vymezují některé právní autority např Kallab, Hrabánek (napadá protiústavnost §38)⁷⁶ o přehodnocení jeho pojetí se pokoušeli průběžně i někteří další odborníci kupříkladu A. Milota.⁷⁷)

ZOR jako zamýšlený moderní nástroj na boj extremismem sestává z přehledného členění do VII. Hlav, jež obsahují 44 jednotlivých paragrafů. Z hlediska poznávání tiskového práva je ZOR neopomenutelným, neboť obsahuje významnou úpravu oblasti tisku a to výslovně v Hlavě III., konkrétně v ustanoveních §14, 15, 18 a 20 a dále v Hlavě IV. ustanovení §34 . Bezesporu, v konečném výsledku jeho přijetí a následném užívání v praxi mělo značně

⁷³ HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. Tiskové právo československé. Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 607 s. Právnická knihovna; Svazek 11., předmluva

⁷⁴ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1. Praha: Academia, 2015. str711

⁷⁵ Malý K. a kolektiv. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4 přeprac. vyd., Praha: nakl. Leges 2010, str.401

⁷⁶ KOHOUT, Martin. *Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918 - 1938*. 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Soukup, Ladislav

⁷⁷ Malý K. a kolektiv. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4 přeprac. vyd., Praha: nakl. Leges 2010, str.401

negativní dopad. Pro dokreslení dobové atmosféry připomeňme reakci K. Čapka přímo z roku přijetí zákona 1923, uveřejněnou v pojednání *Zákony a hloupost*, v roce 1923 v Lidových novinách: *svoboda tisku je krásná a drahocenná věc; bohužel, že přitom je také svobodou lhaní a sprostoty. Z osobního přesvědčení jsem pro naprostou svobodu tisku; ale čtu-li někdy ty nebo ony noviny, cítím proti vlastním zásadám, že tohle či onohle by se přece jen nemělo pouštět na světlo denní, ne proto, že je to příliš statečné, ale proto, že je to příliš pitomé*⁷⁸

3.4. Případová studie Svátek sv. Václava (1924)

Jedná se o příklad uplatnění ustanovení §15 „Výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům“, odstavce č. 2 ZOR (č.50/1923 ze dne 19. března 1923): *Kdo veřejně podněcuje ke zločinu nebo přečinu, trestá se za přečin tuhým vězením od osmi dnů do jednoho roku. A souběžné uplatnění ustanovení §16. č. 1 ZOR: Kdo veřejně vychvaluje nebo výslovně schvaluje zločin, přečin nebo jinak s ním projevuje souhlas, kdo veřejně vychvaluje neb oslavuje pachatele pro takový čin, kdo předem se s pachatelem nedohodna, jakým způsobem jej za takový čin odmění, neb, aby tím projevil souhlas s jeho činem, poskytne mu náhradu za peněžitý trest nebo jiný plat rozsudkem trestního soudu mu uložený nebo s tímž úmyslem veřejně sbírá na takový peněžitý trest nebo náhradu, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do jednoho roku. Jde li o... zločin...trestá se viník žalářem od 6 měsíců do tří let.*⁷⁹

Právě ustanovení §15 řadí o několik let později A. Milota mezi ty, které je třeba změnit. Z hlediska užívání patřilo jistě k těm frekventovaným. A bude tomu ještě v následujícím pojednání věnována pozornost. Nyní však jsme na počátku života nového státu a dle Z. Kárníka, lze tento čas označit za *zlatá léta budování republiky*.

Než přejdeme ke konkrétnímu případu, srovnáme s dobovým teoretický výkladem uvedených ustanovení, prostřednictvím poznámek J. Lepšíka, jež pochází z roku vyhlášení zákona tj. 1923:

⁷⁸ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1. Praha: Academia, 2015. str724

⁷⁹ LEPŠÍK, Josef. Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou. Praha: Fr. Borový, 1923, str73

K §15 Lepšík poznamenává, že nahrazuje § 305 tr. z. a §171 uherského tr. zákoníku. Dále již upřesňuje pojem podněcování, které je trestné pouze, když se děje veřejně a v souladu s výkladem pojmů uvedených v par. 39 (tzn. dle odst.2 jde výslovně o podněcování k trestnému činu). Trestnost se vztahuje k činu, ke kterému bylo vybízeno a dle stupně závažnosti se odvíjí stupeň kvalifikace – přestupek, přečin nebo zločin. Dále Lepšík upozorňuje na odlišení od možné záměny s trestným činem „*návod k trestnému činu*“ nebo nedokonaným *svádění k němu* v případě nepřímého vybízení, zde je třeba vnímat rozdíl. Pokud je spáchán přestupek, přečin, či zločin neplnění veřejnoprávních povinností může nastat souběh přečinu dle ustanovení §15 č. 1 a dalšími. Podněcování k přečinu mělo různý obsah, který se odvíjel od použitého trestního zákoníku (recip. rak., uherského či vojenského tr. Z.). To mohlo vyvolat nejistotu, zda určení typu trestního zákona bude posuzovat dle osoby podněcovatele nebo dle osob podněcovaných. Lepšík se přiklání k variantě řídit se zákonem, jemuž podléhá podněcovatel, kromě případu, kdy se jedná o podněcování k vojenským zločinům, zde bude vždy použit striktně vojenský trestní zákoník. Ustanovení o trestných činech odpovídají předpisům trestního zákoníku z roku 1852 jen s tím rozdílem, že všechny přestupky jsou přečiny. Rozdílné jsou ustanovení o vojenských zločinech a přečinech, které se odvíjí o vojenské služby (vojenská vzpoura, odboj, zběhnutí, zbabělost, sebezmrzačení atd.) a takovou skutkovou podstatu mohou naplnit jen osoby zařazené do branné moci, které zároveň podléhají vojenské soudní trestní pravomoci.⁸⁰

Ustanovení §16 pak Lepšík považuje za „*přívěsek*“ (*pendent*) k ustanovení v §15. Rozdíl je ve způsobu spáchání. Zatímco v §15 jde striktně k podněcování a to veřejně, v §16 se jedná o schvalování trestných činů a to shodně projevením veřejně. Naplnění §16 se projevuje vychvalováním, výslovných schvalováním či jiným projevem souhlasu buď s tr. činem, nebo s jednáním pachatele. Tím se rozumí také oceňování pachatele za tr. čin, jeho další podpora při výkonu trestu, včetně přímé odměny poskytnuté pachateli, nebo iniciací např. veřejné sbírky na jeho podporu. Podmínkou trestnosti v tomto případě, je úmysl pachatele projevit souhlas s činem či pachatelem. Z této úvahy vyplývá, že ustanovení se nedotýká instituce tzv. Vězeňských fondů, které měly výlučně charitativní charakter a byly určeny za účelem podpory vězňů a jejich rodin z důvodu humanitních a sociálních.

⁸⁰ LEPŠÍK, Josef. Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou. Praha: Fr. Borový, 1923, s.74-77

Trestnost se vztahuje k činu, který byl schvalován a schvalování přestupku či soukromoprávních přečinů, nebylo tedy z hlediska ustanovení §16 trestné. Dle stupně závažnosti se obdobně jako v § 15, odvíjí stupeň kvalifikace (přestupek, přečin nebo zločin).⁸¹

Nyní lze teoretické pojednání o obou ustanoveních porovnat s praktickým uplatněním normy, ne dlouho od její účinnosti, na příkladu tiskového deliktu z r. 1924:

Státní zastupitelství v Plzni dne 24. října, zabavilo tištěný text s názvem Svátek sv. Václava, jenž byl jako publikován ve formě přílohy č. 39 tiskového periodika (vydávaného v Plzni) s názvem Na stráž. Autor českého textu a české národnosti, hlásící se k fašismu, v článku napadal mimo jiné členy KSČ. Připomíná v minulosti činěná opatření Rakouska (v podobě vojenských hlídek rozmístěných v den svátku, polepování poštovních schránek českými lvíčky). Dále zmiňuje různé události spojené se svátkem a kritizuje veřejné vystoupení dr. B. Šmerala v Kladně, (jehož urážlivě označuje za „pro pruského“) jenž *chce hájiti právo seburčení našich menšin až do úplného oddělení našich zemí. To co se neodvází...v pohraničí říci Jung....o tom svobodně mluví český komunista.....Zatímco komunisté budou mluvit, fašisté budou jednat...* do tohoto místa byl text shledán nezávadným. Přečinem je shledána pasáž: *A příští svátek již žádný komunista nebude hyzditi podobnými řečnickými.....neboť.....Jsme fašisté a.....jako....budeme s nimi jednat*“. Soud své stanovisko odůvodnil takto: *v článku tom veřejně podněcuje se ke zločinu vraždy a výslovně se schvaluje zločin ten a projevuje se s ním souhlas.* Čímž byla naplněna skutková podstata §15 č. 2 a §16 č.1, V rámci objektivního řízení došlo k zabavení, zákazu šíření a zničení výtisků.

Přestože se nevztahuje k uvedené studii, zmíníme zde ještě ustanovení v §16 č. 3, které nedovolovalo zveřejnit tiskem, či vystavit fotografii či portrét pachatele atentátu (myšleno vražedný útok, či napadání s následkem poranění) na ústavního činitele, či prezidenta rep., a to v období do 1 roku po spáchání zločinu. Takové jednání bylo kvalifikováno jako přestupek a podléhalo peněžitému trestu ve výši od 50 Kč do 10 000,-Kč, nebo vězením od tří dnů do jednoho měsíce. Toto ustanovení se nevztahovalo na zveřejnění k účelům vědeckým či úředním, případně trestnímu řízení

⁸¹ LEPŠÍK, Josef. Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou. Praha: Fr. Borový, 1923, str77,78

3.5. Tisková novela 1924

Návrh zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti (takzvanou tiskovou novelu ze dne 30. května 1924) předložila Švehlova vláda. Návrh byl schválen 30. 5. 1924 jako zákon č.124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti (dále tisková novela z roku 1924) A také zde, obdobně jako v případě ZOR, došlo v rámci schvalování k protestům a tyto vláda ještě podnítila způsobem prosazení a neobvyklou rychlostí přijetí.⁸² M. Kohout k tomu doplňuje reakci opozice, která považovala návrh za prostředek k zakrývání korupce, tím, že znesnadní o tisku o korupci psát. Zákon byl tedy od počátku považovaný za „maskování korupce“ a souvisel s „aférami první republiky“ a snahou části vládní elity potlačit tyto skandály v tisku */Prášková lihová aféra, atd./*⁸³

Nebude trvat dlouho a získá přezdívku „Náhubkový zákon“⁸⁴

Předmětem úpravy byla změna v posuzování tiskových deliktů a zásadní změnou bylo soudní projednání - pravomoc projednávat tiskové delikty byla přenesena z porotních soudů (laický prvek, naděje na mírnější stanovisko) na soudy kmetské. Celkově šlo o odchýlení od pojetí liberálních předloh z roku 1919 a 1921 a zpřísnění podmínek a sankcí. Další výraznou změnu obsahovalo ustanovení § 24, které rozšířilo ust. V §1 na možnou aplikaci také na neperiodický tiskopis.⁸⁵

Formální členění obsahovalo pouze v ustanovení ve 42 paragrafech, bez dalšího. V ustanovení §1 bylo stanoveno spáchání zločinu utrhaní na cti obsahem periodického tiskopisu podle §u 209 trestního zákona z 27. května 1852, č. 117 ř. z., §u 514 vojenského trestního zákona z 15. ledna 1855, č. 19 ř. z. a dále přečinu proti bezpečnosti cti, trestný podle §u 493 tr. z. a §u 766 voj. tr. z., zločin nebo přečin křivého obvinění podle §§ 227 a 229 zák. čl. V.

⁸² VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. České právní dějiny. 2.. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 694 s. ISBN: 978-80-7380-257-8, str163,164

⁸³ KOHOUT, Martin. *Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918 - 1938*. 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Soukup, Ladislav

⁸⁴ Např. WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1. Praha: Academia, 2015. , str724

⁸⁵ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. České právní dějiny. 2.. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str.163,164

z roku 1878 nebo přečin podle zák. čl. XLI. z r. 1914 včetně trestní odpovědnosti za obsah *ustanovení zákonů trestních*. Toto ust. bylo provázáno s §24: *ustanovení §§ 1, 4 až 8, 10 až 13, odst. 1., § 14, odst. 2. až 4., §§ 15, 17 až 19, 21 až 23 jest užití i na činy v § 1 uvedené, byly-li spáchány obsahem tiskopisu neperiodického. Na místo odpovědného redaktora nastupuje nakladatel (vydavatel) a, není-li znám, odpovědný správce tiskárny. Pokud jde o §§ 17 a 21, stíhá platební povinnost rukou společnou a nerozdílnou i vlastníka tiskárny. A vztahovalo odpovědnost na redaktora a nakladatele – tedy původce správy – ten kdo zprávu sepsal, vytiskl objednal, pokud nebyl znám pak zodpovědnost přecházela na správce tiskárny. Redaktor se mohl zbavit odpovědnosti, když označil původce zprávy. Pokud nebylo možné žádnému ze zainteresovaných prokázat úmysl, mohli být stíháni za zanedbání péče, tedy nedbalost, tím, že zpráva byla zveřejněna §6: *Tvoří-li obsah periodického tiskopisu skutkovou podstatu zločinu nebo přečinu uvedeného v § 1, odpovídá redaktor za přestupek tehdy, když mu nelze trestný čin spáchaný obsahem tiskopisu podle ustanovení trestních zákonů přičítati, zanedbal však takové pozornosti, při jejímž povinném užití nebyla by zpráva pojata do tiskopisu.**

Do roku 1924 umožňoval stíhání za zanedbání péče pouze rakouský zákoník. Poté upravil v roce 1923 ZOR, dle jeho ustanovení v § 42 se stíhání za zanedbání péče posuzovalo jako přečin. Bylo také možné dle §34 ZOR nařídit zastavení periodického tisku a pokud trest obsažený v ZOR neumožnil podmínku, toto ust. Se vztahovalo současně na novelu 1924. Došlo tedy k rozšíření spáchání zločinu také na obsah neperiodického tisku, ale zde nebylo osoby odpovědného redaktora, řešením bylo přenesení zodpovědnosti na vydavatel, tiskař, či jeho zástupce. Problematickým bylo také opatření „*důkazu pravdy a důkazu pravděpodobnosti*“: *§4 jest obžalovaný beztrestný i tehdy, byly-li dokázány aspoň okolnosti, pro které tvrzení zprávy mohlo býti považováno důvodně za pravdivé, a je-li zřejmý úmysl chrániti především zájem veřejný. Pozice autora tiskopisu tedy byla znevýhodněna Úmysl chrániti veřejný zájem důkazem pravděpodobnosti, znamenalo přesvědčit soud. Co se týká nové pravomoci rozhodování kmetských soudů, mělo být posunem v rámci sporů o čest, s tím, že budou objektivnější. V reálu šlo o to, že laické soudy byly benevolentní a tiskové aféry byly na denním „novinovém programu“. Oprávněná výtka vůči porotním soudům, směřovala k vleklým průběhům a nákladům řízení a pro soukromého žalobce to mohlo být až likvidační. Také lze připustit určité riziko snížené nestrannosti např. v politických procesech a dále se týkalo otázky předvídatelnosti práva v rámci rozhodnutí. Navíc v případě kmetů šlo*

i laiky, které dosadil soudce (poté byl ještě diskutován návrh 3+3, 3laici, 3 soudci, v rovnosti platil příznivější verdikt pro obžalovaného)⁸⁶

4. Vývoj politické situace a legislativy v oblasti tisku po r. 1930

4.1. Pojem svoboda tisku prostřednictvím úvahy J. Stránského

Tisk byl již ve své době vnímán jako nejúčinnější prostředek k ovlivnění jedince, stejně jako dnes celé mediální prostředí. L. Soukup poukazuje na rozdíl mezi slovním projevem a tiskem. Tisk má dlouhodobější a tím intenzivnější dopad na jedince, tedy větší moc nad jedincem.⁸⁷ J. Stránský v r.1930 tisk charakterizuje jako velmoc: ...v Hugovo románu se rozvíjí prorocství Ceci tuera cela – kniha zabije chrám...obrovská moc knihy se...jen...redukuje na moc myšlenky...teprve ve své periodicitě nabyt tisk pořadí velmoci...je-li moc tisku veliká už sama o sobě, novinářské užití ji ještě znásobilo...moc tisku má zdrojů několik...pravidelnost...fiktivní individualita.⁸⁸ Zajímavým je Stránského postřeh vlivu novin prostřednictvím jejich ideového či hodnotového propojení se čtenářem...čtenářův intimní vztah k preferovanému listu, spatřuje také jako zvláštní nástroj k ovládnutí jedince, dnes snad srovnatelný s jevem tzv. sociálních bublin o kterých se hovoří jako povzbuzování v setrvání názoru na úkor posilování racionality kritickým myšlením (?). Dále Stránský. uvádí, že je pochopitelné, že právní řád, zatím (1930) neobsahuje kvalitní a přiléhavé tiskové právo, neboť to lze stavět, pouze na dokonale poznané materii. Tzn Do hloubky pochopit všechny související aspekty etické, společenské a sociologické, včetně politické regulace. Tisk a novinářství pak přirovnává k „terra inkognita“, jejíž páni si podrobili moderní lidstvo a věří, že v budoucnu se podaří pomoci kvalitní právní regulace žádoucí usměrnění tohoto fenoménu. Upozorňuje, na hrozbu zneužití tisku

⁸⁶ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V., BERÁNEK, P. České právní dějiny. 2.. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s.164-174 a Zákon č. 124/1924 Sb., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhání a urážek na cti, § 1.)

⁸⁷ Soukup, L. Návrhy zákonů k zakotvení svobody Česku. str.323 GERLOCH, Aleš a Katarzyna ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, ed. Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380

⁸⁸ STRÁNSKÝ, Jaroslav. Smysl a předmět tiskové opravy. Brno: Barvič a Novotný, 1930. 107 s. Sbírka spisů právnických a národohospodářských s podporou min. školství a národní osvěty; Svazek 47, str.15,16

státem na příkladu Sovětského Ruska a fašistické Itálie: *...Rusko koncedovalo svobodu tisku jen abstraktnímu proletariátu, který jest zdrojem a nositelem jeho státní moci. Proti útokům demokratických doktrin, podnikaným ve jménu liberálních zásad, útočí...na kapitalisticky organizovanou společnost kritikou, která ukazuje, že řád soukromopodnikatelský neguje svobodu tisku soukromým vlastnictvím...tiskařského průmyslu....Rusko má za sovětů bohatší tisk...světově standardních nákladů, ale pánem všech těchto novin je stát, nebo strana, která stát ovládá. Fašistická Itálie ukazuje, že i bez komunistické doktriny...a dělnických sovětů...se může tisk státi monopolem veřejné moci. Za takového monopolu splývá ovšem pojem censury a pojem redakce...a proti státu...a straně,...se vůbec psát nesmí. Stránský dále vyjadřuje úvahu, že absolutismus, cenzurou kontroloval nevídané zprávy a úvahy, zatímco autokracie Ruska či Itálie se neomezuje na kontrolu, ale absolutním řízením tisku koná přímé ovládání (manipulaci) celé společnosti. Na rozdíl od kapitalismu, kde dalším činitelem v rámci tiskového vlivu je také zákazník, nejen vlastník, který brání tak masivnímu zneužívání tisku jaký umožňuje totalitní režim (selhání a chyby v demokratickém režimu, které se samozřejmě vyskytují, nejsou srovnatelné se selháním svobody tisku v diktatuře).*⁸⁹

V této souvislosti je třeba zmínit uspořádání tiskové kultury a organizace první republiky, kde, dle Kohouta, bylo propojení vlastnictví tisku s politickými stranami (hovoří se o tisku stranickém, ne tak zpravodajském), což byl relikv z Rakouska Uherska, včetně problematického institutu právní subjektivity politických stran. „Partaj“ tak svůj tisk, prezentovala prostřednictvím vydavatele - předního funkcionáře strany. Důležitým momentem v rámci budování tiskové nezávislosti bylo založení České tiskové kanceláře (ČTK) v roce 1918 a zcela novým rozměrem pak je vznik rozhlasového vysílání v roce 1923.⁹⁰

Koncem dvacátých let byl z podnětu novinářské obce opět proveden pokus o přijetí moderního tiskového zákona odpovídající principům svobody projevu a demokratických hodnot. Komise zodpovědná za zhotovení návrhu akceptovala požadavky zástupců z řad novinářů. Osnova tak obsahovala ustanovení upravující

⁸⁹ STRÁNSKÝ, Jaroslav. Smysl a předmět tiskové opravy. Brno: Barvič a Novotný, 1930. 107 s. Sběrka spisů právnických a národohospodářských s podporou min. školství a národní osvěty; Svazek 47, s.15-18

⁹⁰ KOHOUT, Martin. *Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918 - 1938*. 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Soukup, Ladislav

pracovní poměr redaktorů, opatření o nemravném tisku a také návrh zákona o ochraně cti. Návrh, v podmínkách hospodářské a blížící se politické krize, byl projednán ústavněprávním výborem poslanecké sněmovny, ovšem k jeho schválení již nedošlo.⁹¹

4.2. Kultura jednání v NS a vybrané prvky pravidel

Jednací řád Národního shromáždění byl již zmíněn v 2. kapitole, ovšem nabízí se také pohled do reálného fungování zákonodárského sboru, včetně jeho kultury. Již na počátku zrodu demokratické instituce, vždyť ...v Rakousku parlament byl dekorací i zástěrou absolutismu. Naše Národní shromáždění je... orgánem vlády a spoluvlády občanstva. ⁹²(Reálně však bylo převzato mnoho ustanovení). Zajímavým i z dnešního pohledu se jeví opatření chránit parlament před zahlcením návrhy, které nemají jasnou podporu pro přijetí. Poslanec mohl sám podat návrh pouze pokud pro něho získal podporu dvaceti jiných poslanců (dle §jednacího řádu 1875 a §19, § 48 jed. řádu 1920). Snad pro někoho inspirující se může jevit pravidlo pro odhlasování ukončení debaty a systém střídavého vystupování řečníků „pro“ a „proti“. (v obou řádech § 52 jednacího řádu 1875 a § 44 jed. řádu 1920). V neposlední řadě je pozoruhodným rozdílem v porovnání s dnešním parlamentním životem, tehdejší praxe několikadenní politické debat (např. jednání, k národnímu rozpočtu atd.).⁹³

Dlouhá řečnická vystoupení byla později podmíněna opatřením, na které se přísně dbalo: dodržování nového pravidla, doplněného zákonem č. 90/1933 Sb., (§ 44 jednacího řádu1920): *„Není dovoleno řeči čísti, vyjma projevy předsedy, předsedů nebo zpravodajů výborových, členů neb zástupců vlády, stručná prohlášení přednášená jménem klubů a citace s označením pramene. Všichni řečníci však smějí užívati poznámek psaných jen k podpoře paměti.*⁹⁴. Co se týká kultury jednání parlamentu první republiky v celé době jeho trvání, dle Wintera lze konstatovat, že schůze poslanecké sněmovny *byly mnohem bouřlivější, než je tomu dnes. Postupem let se již ustupovalo od strategie rozbíjení schůzí (typické od dvacátých let).* Ovšem docházelo k nepříjemnému „bourání“ vystoupení řečníků

⁹¹ Malý K. a kolektiv. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4 přeprac. vyd.,Praha: nakl. Leges, str365

⁹² Winter J. Prvorep.parlament.kultura. str.26, in GERLOCH, Aleš a Katarzyna ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, ed. Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN,

⁹³ Tamtéž,s.26-29

⁹⁴ Winter, J. K československé parlamentní kultuře, dostupné z: [114.indd\(cuni.cz\)](http://114.indd(cuni.cz))

různými výkřiky a pokřiky na přednášející. Winter uvádí jako příklad komunisty rušeného projevu premiéra Jana Malypetra v 1935 (Antonínem Zápotockým) apod.⁹⁵

Různý přístup ke kultuře projevu prvorepublikové sboru lze také demonstrovat na neblaze proslulém vystoupení komunistického poslance Klementa Gotwalda ze dne 21. 12. 1929: *...a my, my jsme stranou československého proletariátu a naším nejvyšším revolučním štábem je skutečně Moskva. A my se chodíme do Moskvy učit, víte co? My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutit krk. A vy víte, že ruští bolševici jsou v tom mistry!... pozná pracující lid, že je nutno a možno úplně zúčtovat s vaším režimem: ozbrojeným povstáním, sociální revolucí, diktaturou proletariátu. Aby proletáři mohli vyvlastnit banky, fabrikanty a keřasy! Aby zemědělstí dělníci a malí rolníci mohli vyvlastnit velkostatkáře! Aby utlačované národy tohoto státu mohly svrhnout své utlačovatele. Přejde vás smích! My tento svůj boj povedeme bez ohledu na oběti, houževnatě, cílevědomě, do té doby, až vaše panství bude smeteno.*“⁹⁶

Reakcí na množící se ataky v podobě vystoupení některých z řečníků (výroky ohrožujícími bezpečnost státu, či hrubě urážlivými a projevy vybízejícími k těmto trestným činům), bylo usnesením předsednictva poslanecké sněmovny rozhodnuto o jejich vyloučení z těsnopiseckých zpráv (§ 9 odst. 1 písm. m Jednacího řádu 1920, ve znění zákona č. 90/1933 Sb.) K tomuto opatření, na které lze nahlížet jako na cenzurní zásah, docházelo nejvíce proti útokům komunistů, henleinovců a Ťud'áků.⁹⁷ [114_3.pdf \(cuni.cz\)](#) winter st172

4.3. Novelizace zákona na ochranu republiky ve 30 letech

Bezesporu přijetí ZOR v r.1923 nepřineslo zlepšení politické situace v zemi. Naopak, do popředí se dostává hospodářská krize, roste nezaměstnanost a vyhrocují se sociální nepokoje uvnitř státu. V průběhu demonstrací v Duchcově dochází k tragickým zásahům četnictva (oběti jsou čtyři mrtví neozbrojení demonstranti), následuje tragický zásah Frýdlantu, který přináší ještě více obětí (osm mrtvých neozbrojených dělníků)⁹⁸

⁹⁵ Winter, J. K československé parlamentní kultuře, *dostupné z: [114.indd \(cuni.cz\)](#)*

⁹⁶ KVAČEK, KUKLÍK, MANDELOVÁ, PAŘÍZKOVÁ: Dvacáté století o sobě. Dějiny v dokumentech. Vydání první. Liberec: DIALOG, 2005. ISBN 80-86761-37-1, s. 48.

⁹⁷ Winter, J. K československé parlamentní kultuře, *dostupné z: [114.indd \(cuni.cz\)](#)*

⁹⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 571 s. 107

Situace v zahraničí, po nástupu Hitlera k moci, umocňuje hrozbu z fašizujícího se Německa, a vyvolává potřebu špionáže, sledování politicky extrémních hnutí a radikálů sdružujících se ve spolcích a politických stranách. Policejní sledování se zvýšeně zaměřilo na politické funkcionáře, ale také spolky mládeže. Tajná policie prostřednictvím informátorů uvnitř organizací, které ilegálně budují své sítě, usiluje o získání přehledu a plánů, a tím předcházet včasnými zásahy proti nepovoleným akcím., (např DNSAP, Vlajka, Volkssport atd.)⁹⁹

Nejen společenský růst extremismu se promítá ve snaze o novelizaci ZOR ve třicátých letech 20. století.

Zákon na ochranu republiky zasahoval do ústavou zaručených práva svobod, na záchranu nově vzniklé republiky stačit nemohl.¹⁰⁰

První novela byla schválena v roce 1933: zákon ze dne 10. července č.124/1933 Sb. z. a n., kterým se doplňuje zákon na ochranu republiky Národní shromáždění republiky Československé. O rok později je provedena další novela: zákon ze dne 10. července č.140/1934 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují zákony na ochranu republiky a zákony tiskové.

Před přijetím obou novel A. Milota hodnotí působení ZOR (z r.1923) v praxi, a svoji zkušenost opírá o již bohatou judikaturu. S uspokojením konstatuje, že soudy svá rozhodnutí činí také s ohledem na jeho výkladové komentáře, přesto Nejvyšší soud *v bodech politicky nejchoulostivějších, se ode mne odchýlil, vykládaje zákon extensivněji než já*¹⁰¹ Následující podrobné shrnutí jednotlivých „tiskových“ ustanovení bude čerpáno převážně právě z komentovaného vydání A. Miloty z r.1930:

Největší potřebu změny spatřuje Milota v Hlavě III., konkrétně v ustanoveních §14 a 15 a také změny přístupu v praktické aplikaci. Milota působil jako odborný expert na MS a v ústavně právním výboru PS a byl tak detailně seznámen s průběhem tvorby návrhu a přehledem stanovisek celého politického spektra. Citlivost problematiky a potřeba usměrnit nenávistné projevy (požadavky na destrukci nově vzniklého státu), se odráží v argumentaci a snad může působit téměř omluvně odůvodnění (ve zprávě ÚP výboru): *úprava trestní represe proti útokům na stát, maje tím za úkol změnu státního zřízení je vždy jedním z nejchoulostivějších úkolů*

⁹⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). 2. díl, str.116-118

¹⁰⁰ Malý K. a kolektiv. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4 přeprac. vyd.,Praha: nakl. Leges, str.402

¹⁰¹ HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. Tiskové právo československé. Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd, Předmluva,

trestního zákona. Trestní zákon národa, který zásadu demokracie přijal za čestné heslo své ústavy, musí zvoliti stanovisko určitou měrou nestranné. Musí poskytnout účinnou ochranu státnímu zřízení, za němž stojí většina národa, nesmí však jíti tak daleko, aby ztížil spravedlivý politický boj...Na druhé straně však nesmí býti trestní represe přepínána. Stíhati a trestati je možno jen takovou činnost, ze které vyplývá skutečné nebezpečí pro stát. Dále Milota upozorňuje na riziko spojené s „přepínáním trestní represe vůbec“ a na nebezpečí vyvolání a odporu veřejnosti a ztrátu důvěry v soudy.¹⁰²

Hlava III. „Ohrožování míru v republice a vojenské bezpečnosti její“ (nahrazuje §65 a), a 302 rak., §172 ods. 2 a §173 uh. A §314 a) a 559 voj. Tr., dále čl. II Z.č.8 ř.z. zákona ze dne 17.12. 1862 ř.z. z roku 1963 a §19 čl. zák. LXIII. Z roku 1912). Zahrnuje celkem 13 ustanovení (§13 – 26). Ust. §14 uvozuje nadpis Rušení obecného míru a obsahuje 5 odstavců. „Mír“ představuje veřejný pořádek ve státě, který vychází z platného práva a to mu zajišťuje ochranu. Jedná se o verbální delikt (Malý 400-401) pobuřování proti státu, jeho vzniku, samostatnosti, ústavní jednotnosti a *demokraticko – republikánské* formě. Spáchaný skutek byl klasifikován jako přečin a stanoven trest tuhého vězení v rozpětí od 1 měsíce do 2 let. Předmětem druhého odstavce byla ochrana skupiny obyvatel a jednotlivce před popuzováním k násilnostem a nepřátelským činům vůči nim pro v souvislosti s jazykem, rasou, náboženství či ateismus. Spáchaný skutek byl klasifikován jako přečin a stanoven trest tuhého vězení v rozpětí od 1 měsíce do 1 roku.

Obdobně byl definován ods. 3, rozdíl spočíval v mírnějším projevu, jednalo se popuzování k zášti proti skupině (nespojné s násilím) a tak byl přečin trestán mírnějším vězením v rozsahu od 14 dnů do 6 měsíců. Ustanovení ve 4.odst. se týkala shodného skutku, rozdílně se týkal zaměření proti jednotlivci a vězení v nižším rozsahu od 8 dnů do 3 měsíců. Ust. 5 odst. Mělo shodný rozsah trestu jako ods. 4, a týkalo veřejné hanobení republiky, národa a nár. menšiny, způsobem *surovým či štvavým* a intenzita byla určena výsledným možným snížením vážnosti republiky, míru, či negativním dopadem na mezinárod. vztahy. Posuzovat trestnost příslušelo výlučně soudu a nebylo ovlivněno např. úředním zásahem při páčání deliktu. Pachatel nebyl vyviněn např. okolností, že závadná prohlášení učinil kdosi např. jako politickou úvahu, či pronesl beztrestně v minulosti apod. „Veřejnost“

¹⁰² HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. Tiskové právo československé. Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony , str3

byla objektivní známkou skutkových podstat v §14. a to představuje, že čin se odehrál v přítomnosti počtu alespoň tří a více osob. (Například vulgární výrok o rep. pronesený ve veřejné místnosti před 16 lidmi byl tr. činem dle ust. §14 odst. 5 /nikoli pod §20/ Zm I. 391/25 Sb. n.s.2089. Subjektivní znak představoval úmysl).

4.4. Případová studie „Výletníci v Rabštejně a Manětíně ZOR 1931

Přestože se stíhaný delikt netýká přímo tiskopisu, jde o zajímavé srovnání svobody projevu ve vztahu uplatnění ZOR a aplikaci §14 čl. 4 a 5 ZOR. Matérie odráží dobu, kterou dle Z. Kárníka můžeme vystihnout jako éru *krize a ohrožení*. Z dochovaných archivních pramenů, tak lze sledovat působení právní normy z hlediska vývoje soudního projednávání (výpovědi obžalovaných, svědků, četníků) a porovnat tyto s reakcí projevených v periodickém tisku. Český tisk apeloval na rázný zásah veřejné moci.¹⁰³

V listopadu 1931 oznámil četnický strážmistr Jindřich H. (*z vlastní iniciativy, prostřednictvím Zemského četnického velitelství v Praze, okresnímu soudu v Manětíně* udání, které směřovalo vůči starostovi Žlutic (*Luditz*), Hugo Liehmovi, člen Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, DNSAP. redaktorovi z Jablonce n, Nisou, PhDr. Vilému Playerovi. (Hugo L. byl P., *již vícekrát trestaného v minulosti za tiskové přečiny dle §8 tr. z a §24 tisk. Z. atd.*), že /bez povolení/ pořádali 18. 10. 31' v Manětíně nacionální schůzi v hostinci, dále průvod v počtu asi 80 - 250 účastníků (za tím účelem dopravných několika autobusy a auty, údaje o počtech se u svědků liší), označených odznaky tzv „*Hakenkreuz*“, vybavených černožlutými prapory, který prošel městem, a vyvolal veřejné pohoršení mezi českým obyvatelstvem (volání *Hail*, zpěv *Deutschland über Alles*, *Die Wacht am Rhein* atd). Dále téhož dne před tím veřejně řečnili v Rabštejně nad Střelou, na náměstí, na táboře lidu a následuje popis štvavých a hanlivých výroků, z nichž je možné věcné zastavení u dopadů sporného legislativního opatření tzv. jazykového zákona, jež manipulativně zneužil Vilém L. v rámci svého vystoupení v Rabštejně, kdy poukazoval na útisk Němců, projevující se „*propouštěním Němců ze stání služby a nahrazováním je českými zaměstnanci, kteří nejsou tak*

¹⁰³ Ze spisu i z tisku vyplývá, že starosta Žlutic se aktivně podílel na spolkovém životě radikálních sil, zakládal pobočky spolku a organizoval pravidelně akce

kvalifikovaní“, a uváděl příklad místní „...německé pošmistrové“ kterou nahradila „...méně kvalifikovaná česká...“.¹⁰⁴

Tato událost vyvolala pobouření v části české veřejnosti, kterou lze dohledat v dobovém tisku: Český deník (např. roč. XX. (67), číslo 300, rok vydání 1931, ze dne 1.11. a další čísla) popsal události v článku pod názvem /Řádění hakenkreuzlerů neustále:vytýkáme našim politickým úřadům a ministerstvu vnitra zvláště, že trpí hakenkreuzlerské provokace, které vždy směřují proti našemu státu. Kdyby naše politické úřady zakročily proti těmto provokacím s plnou přísností, jak je jejich povinností, jsme přesvědčeni, že by odvaze hakenkreuzlerů byl konec. Němci v Manětíně nemají 20% obyvatelstva a odváží se v tomto městě více než ze 4/5 českém nacionálního řádění proti českému obyvatelstvu a proti našemu státu. A..vítá (je) dokonce německý učitel. Budou tyto provokace přísně vyšetřeny? Budou původci jejich popohnáni k odpovědnosti?

Při vyšetřování tuto verzi Dr.V.L. stejně jako Hugo L., zcela odmítl a tvrdil, že se nejednalo o průvod, ale o výlet a písně byly pouze „Wanderlieder“. Vyšetřování a obvinění obou aktérů vyústilo v Plzni 21. 3. 1933 projednáním obžaloby před krajským soudem, ze spáchání přečinu rušení občanského míru dle §14 čl.3 a čl.5 (ZOR č. 50/23). Byl vyslechnut větší počet svědků, řízení bylo na žádost Dr.V.L. vedeno dvojjazyčně a věc skončila osvobozením obou obviněných. Odůvodnění soudu se opíralo o výslechy svědků, kdy se dle názoru soudu nepodařilo prokázat, ani jedním ze svědků, žalované výroky, neboť nikdo z nich neslyšel ž. výrok celý. Dále bylo poukázáno na možné jazykové nedorozumění, ani jedna ze stran sporu údajně neovládala dobře jazyk protistrany.

4.5. Případová studie „Výrok v opilost u Bílého lva“ ZOR 1932

Stíhaný přečin se opět netýká přímo tisku, ale lze jej uvést jako příklad možného extenzivního soudního pojetí uplatnění ZOR. Jedná se o příklad aplikace ustanovení §15 č. 5 zákona č. 50/23

Elektromechanik František T. z Cerhovic, opilý, při návštěvě hostince u Bílého lva, v přítomnosti 5 osob, vykřikoval výroky hrubé a urážlivé: „já se na tu

¹⁰⁴ o sedm let později lord Runcimana uznal stížnost na nevyvážené zastoupení Němců mezi státními úředníky jako oprávněnou (jednání inicioval senátor Hug Liehma Luditz)

republiku vy.... Činil tak i po příchodu strážníka, pouze již v přítomnosti dvou osob.

Soud uznal FT vinným, avšak zohlednil jeho bez úhonnost, polehčující okolností byla dobrá pověst. Odsoudil jej dle ust. §14 č.4 ZOR, za použití §266, 260 b).tr. z. do vězení na 5 dnů, zostřeného jedním postem, s podmíněným odkladem trestu na zkušební dobu 1 roku, a dle § 389 tr.ř.k náhradě nákladů řízení.

Státní zástupce podal odvolání “do rozsudku“ s požadavkem na zvýšení trestu, neboť dle §35 ZOR vylučuje podmínku, jde-li o přečin a vyžaduje-li to veřejný zájem výkonu trestu „*v každém ohledu jest, by nevykonání trestu vzbudilo domnění, že jde o čin rázu nepatrného a zejména v dnešních dobách mohly by vnést takovéto domněnky neklid na veřejnosti.*“ Dalším argumentem obžaloby bylo opakování výroků a tedy pokračování v trestné činnosti.

Vrchní soud v Praze neshledal, že opakování výroků bylo pokračováním v trestné činnosti, neboť bylo krátce po sobě. Uznal však odvolání co do výše trestu a uložil trest nepodmíněný, neboť vzhledem k tomu, že i po domluvě a před strážníkem, není naděje, že bez trestu povede řádný život. Soud zpřísnil vězení na 8 dnů, zostřeného jedním postem. F.T. podal žádost o milost prezidentu republiky dne 12.10.1932.

4.6. Případová studie „ing. Zoltan Sch. v Letkově“ ZOR 1932

Příklad Aplikace ustanovení §15 č.3 Z. č.50/23, ust. §55 trz TZ, . Ing. Zoltán S., 27 letý byl shledán vinným, že v dubnu 1932 v Letkově, veřejně podněcoval k vojenskému zločinu a odsouzen k trestu dvou měsíců žaláře (podmínka dle §35 vyloučena), zostřeného 2 posty, dále k dle §389 tr.ř. k náhradě nákladů tr.říz. Dále byl čin posouzen tak, že byl spáchán z pohnutek nízkých a nečestných, na základě této okolnosti pozbyl čestná občanská práva na dobu pěti let. Dle § 32. Do délky trestu byla započítána doba vazby. Meritem věci bylo vystoupení Zoltána Sch. na komunistické schůzi a dále při následném neformálním setkání v hostinci, kde řečnil a vedl rozhovory s místní mládeží. Nikoli trestné, byly výroky na téma solidarity dělnické mládeže, o nezaměstnanosti, nabídka šíření časopisu Mladé Gardy. organizace kdy měl „podněcovat“ odvodem povinné mladíky k porušení subordinace tím, že pokud budou odvedeni do případné války s Ruskem, aby *neválčili proti Rusům, nýbrž aby se obrátili proti nepříteli, kterého máme ve vnitrozemí a to že je kapitalism.* Čin byl spáchán veřejně ve smyslu §39 před osmi

mladíky, 8 muži a dvěma hospodskými, důkazní prostředek založen na svědectví Anny H. , Františka M. Krajský soud v Plzni o vině rozhodl 27.10 1932.

Zoltán Sch. podal 17. listopadu 1932 odvolání do výroku o trestu. Poukázal na nevěrohodnost svědkyně Anny H, a na rozporech ve výpovědích, z čehož zajímavým se jeví argument, že Zoltán Sch,... *je komunista a žádný komunista neříká ve své řeči „Rusko“ nýbrž vždy a bez výjimky používá správného oficiálního názvu Svaz sovětských socialistických republik (SSSR)....dobře ví...obývá více nežli 100 národností. ovšem bez doplňujících faktů, jen prostým konstatováním.* Dále bylo podáno odvolání do výroku o ztrátě čestných občanských práv. Apelace se opírala o argumentaci, že soud nezjistil žádné okolnosti, jež by svědčily pro pohnutky nízké a nečestné (v judikatuře použit příměr páchaje TČ v úmyslu opatřit sobě či osobě blízké hmotný prospěch) Zoltán nebyl veden k činu zjištěností, nýbrž, se jedná o projev politického přesvědčení.

Nejvyšší soud rozhodl dne 23. května 1934: odmítl apelaci do výroku o trestu, a zamítl odvolání, že čin byl spáchán z pohnutek nízkých a nečestných. NS však učinil nálezh, že napadený rozsudek je stižen zmatkem dle §381 č. 11 TR :soud vyslovil trest pozbytí práv občanských na pět roků, „svým rozhodnutím zcela všeobecně vyřknutým“, porušil ustanovení §32 – III. ZOR a tímto předpisem je stanoven, jak dlouho může trvati ztráta ob. práv. trest Nejvyšší soud snížil na 3 roky.

4.7. Případová studie „Hanobení národa“ ZOR 1932

Jedná se o aplikaci ustanovení §14 č.5 Z. č.50/23 a pachatelem byl Václav J. soukromník, předseda Národní jednoty Pošumavské. K žalované události došlo při jízdě vlakem, před stanicí Touškov., kdy pan JV se česky dotázal zda si může přisednout na volné míst. Dostalo se mu odpovědi v němčině a na to prohlásil, že „Vám by taky slušelo, kdybyste se naučil česky. Učí se jiní páni tak Vy mladík by jste také mohl“. Hned na to vyskočilo několik studentů asi 3 muži a křičeli na JV: „Hochverräter“, načež obžalovaný JV řekl: „Ihr macht dem deutschen Volke Schande, pfui“, obžalovaný popírá, že by naznačil rukou a řekl o Němcích uvedené a necítí se vinen. Soud však na základě výpovědí 9 osob, p. JV shledal vinným. Trest byl vyměřen dle § 14 č. 4 tr.z., dle soudu mírný, peněžitý trest 100 Kč, při nedobytnosti vězení 48 hod. a podmínka na 1rok (polehčující okolnosti: zachovalost a prudké hnutí mysli).

Vrchní soud v Praze však v rámci apelace státního zástupce, shledal trest neodpovídajícím skutkové podstatě a trest zstříl: uložil nepodmíněný, 3 dny vězení zostřené postem. JV podal žádost o milost.

4.8. Případ Seppa Schwarze ZOR 1932

Ústava společně se svobodou tisku zaručovala také svobodu spolčování (§ 113 odst. 1 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n.: *Svoboda tisku, jakož i právo klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny*). Výkon práva spolčovacího upravoval recepční převzatý zákon č. 134/1867 ř.z.

Zvolený případ se týká kauzy opět regionálního charakteru. Vhodně však demonstruje vzestup německých radikálních hnutí a radikálního části politického spektra. Zároveň je příkladem uplatnění ZOR v obsáhlejší šíři ustn. §5. Kauza tohoto zaměření byla jedna z prvních v Plzni a týkala se nejen místního spolkového života, ale již ve své době byla spojována (alespoň v tiskové oblasti) s tzv. monstrprocesem Volkssportu. Jde tedy o příklad působení § 2 ZOR v čase, kterou Kárník nazývá „dobou krize a ohrožení, a státní zřízení autoritativní demokracií“. Vzhledem k tomu, že se mi nepodařilo v SOA dohledat spis týkající se procesu, použiji k interpretaci případu informace z dobového tisku (tedy verzi *Večerník Práva lidu*, číslo 125. Roč. XX. ze dne 31. 5. 1932):

Josef Schwarz, 25 ti letý (jinde 22let) vandrující učitel a člen spolku Bund der Deutschen in Böhmen, byl obžalován *pro zločin příprav k úkladům dle §2 ZOR, pro zločin, vojenské zrady, pro přečin rušení obecného míru*. Dopustit se tohoto zločinu měl přípravou odtržení území ČSR osídlených Němci a jejich připojení k Říši. Dále se obvinění týkalo skutkové podstaty ohrožení bezpečnosti republiky, neboť poskytoval důvěrné informace o stavu čs. vojenských jednotek spolu s dalšími informacemi vojenského rázu. Soudní proces byl zahájen před senátem Krajského soudu v Plzni dne 31.5. 1932

Večerní České Slovo, roč.XIV. číslo 125, ze dne 30.5.1932: Josef Schwarz, 22 ti letý kočovný řečník z Vítkovic je obviněn z vyzvědačství, pobuřování a z hanobení republiky. Spolu s dalším „hakenkrajclerem“ RM. Z korespondence zabavené Schwarzovi, je zřejmé, že „usiloval o odtržení pohraničního poněmčeného území od republiky a byl ve spojení s Berlínskou špionáží“

Spolu s ním, byl obžalován *pro zločin nepřerušeni a neoznámeni trestních činů dle §12 ZOR*, Robert Müller, 34 letý pronájemce a župní předseda spolku Bund der Deutschen in Böhmen, Dopustit se tohoto zločinu měl příprav a neoznámení.

Procesu se jako odborní znalci na problematiku vojenství zúčastnili také důstojníci čs. armády. Proces skončil trestem dvou let těžkého žaláře, zostřeného čtvrtletními posty a ztrátě cti na 3 roky, včetně náhrady soudních nákladů pro Josefa Schwarze. RM byl osvobozen. Proces mediálně rezonoval těsně před brněnským procesem Volkssportu. Spolek „Verband Volkssport, Nationalsozialistischer Verband für Wandern, Radfahren, Spiel und Sport aller Art“ (dále jen Volkssport), byl založen (dle stanov) za účelem tělovýchovným, s cílem pěstovat a podporovat putování, jízdu na kole, hry a sport všeho druhu. A měl být spolkem nepolitickým. Ovšem do Volkssportu mohl vstoupit pouze člen Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNSAP). Volkssport byl řízen a budován dle vůdcovského systému¹⁰⁵

4.9. Malý tiskový zákon 1933

Jak již bylo uvedeno v kapitole 4.1. koncem dvacátých let došlo k neúspěšnému pokusu o přijetí komplexního tiskového zákona. V roce 1933 nastává posun schválením zákona č. 126/1933 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují tiskové zákony (dále jen malý tiskový zákon). Zákon obsahuje pouze 20 paragrafů a jeho ne příliš liberální pojetí vznikalo s vizí „svoboda tisku nesmí býti nevázaností tisku“. Volně upravoval kolportáž tiskovin, více pak kontrolu a omezováním nemravných publikací v souvislosti s mezinárodními úmluvami a dále upravoval otázky tiskové opravy, bez stylistické úpravy.¹⁰⁶

V §§ 1- 4 zákon upravil podmínky kolportáže: povolena byla bezplatná kolportáž periodických a neperiodických tiskopisů (tvořících celek o sobě nepřesahuje jeden tiskový arch), kolportáž byla dovolena také pro předplatitele nebo objednatele. V následujícím ust. naopak stanovila zákaz kolportáže tisků, jež podvracely či hanobily samostatnost, jednotu, celistvost a demokratické zřízení republiky. Zákaz se vztahoval také na mravně závadné či urážející kolportované tisky. Zákona dále upravil povinné údaje včetně podmínek prodeje - kolportovat tiskopisy, směli jen osoby, které dokonaly šestnáctý rok věku, povinnost byla mít občanskou legitimaci nebo jiný průkaz totožnosti (po 21. hodině byla kolportáž dovolena jen osobám zletilým). Specifickou úpravou bylo přenesení pravomocí

¹⁰⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha: Libri, 2002. str.124

¹⁰⁶ Malý K. a kolektiv. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 4 přeprac. vyd.,Praha: nakl. Leges, s.365

ohledně zákazu kolportáže na oprávněný zemský úřad. (nikoli soud). Pokud se jednalo o periodický tiskopis vydávaný v cizině, toto právo bylo vyhrazeno ministerstvu vnitra či po dohodě ministerstvu zahraničních věcí. Kolportáž neperiodického tiskopisu byl oprávněn zakázat také státní bezpečnostní úřad. Bylo-li proti zákazu státního bezpečnostního úřadu podáno odvolání, pozbyl zákaz platnosti, nebylo-li o odvolání rozhodnuto do osmi dnů ode dne, kdy státního bezpečnostního úřadu došlo. Zákaz kolportáže musel být vyhlášen, obvyklým způsobem, který platil pro vyhlášky úřadu, který jej vydal. Tiskopis periodický byl vyhlášen v Úředním listě Československé republiky. Stejným způsobem budiž vyhlášeno i odvolání zákazu. Každý tiskopis vydaný v Československé republice a prodávaném dům od domu, na veřejných místech nebo ve veřejných místnostech musel mít zřetelně vyznačenou prodejní cenu ve zdejší měně. Kolportáž nesměla rušit veřejný klid a pořádek, urážet mravnost nebo zkrucovat obsah tiskopisu. V §§11 -17 byla obsažena tisková oprava. Kdo se cítil dotčen, měl právo žádat, aby byla uveřejněna oprava. V opravě bylo možné uvést jen skutečnosti, které opravují nebo vyvracejí skutečnosti obsažené ve zprávě; nebo pouhé popření pravdivosti skutečností ve zprávě obsažených. Oprava se požadovala prostřednictvím odpovědného redaktora, žádostí (poštou a s věrohodným odůvodněním, opravňující žádost o opravu. Za presidenta republiky, předsedu zákonodárského sboru nebo jeho náměstka, předsedu zákonodárského sboru nebo jeho náměstka, předsedu nebo člena vlády nebo guvernéra Podkarpatské Rusi mohl žádat o opravu také úřad povoláný k obstarávání jejich věcí. Jménem soudů, úřadů, ústavů, podniků, fondů a orgánů státu mohl podat žádost o opravu také státní zástupce. Oprava musela být řádně označena jako Tisková oprava. Ve svém úvodu pak odkazovat na číslo periodického tiskopisu, v němž byla zpráva uveřejněna, a pokud možno i k jejímu nadpisu, a na konci uvedeno jméno žadatele o opravu. Trestní ustanovení byla obsažena v §18: kdo přestoupil některý výše uvedených zákazů mohl být potrestán státním bezpečnostním úřadem pro přestupek pokutou od 50 Kč do 1000 Kč. V případě nedobytnosti finančních prostředků pak mohl být trest přeměněn podle míry zavinění v trest vězení nejvýše tří dnů. Za opakování přestupku nebo byl-li již pro stejný přestupek odsouzen, hrozil trest (udělený soudem) pro přestupek peněžitým trestem od 50 Kč do 5000 Kč, a vězením od tří dnů do tří měsíců. Pokud byl vědomě přestoupen zákaz rozšiřování tiskopisu mezi osobami mladšími než osmnáct let, či z nedbalosti přestoupí zákaz rozšiřování tiskopisu mezi osobami mladšími než osmnáct, nebo odpovědný redaktor, nezveřejní úřední opravu ač mu

to bylo soudem uloženo, kdo přestoupí zákaz dovozu, dopravy nebo rozšiřování cizozemského tiskopisu bude potrestán (soudem) pro přečin vězením do jednoho měsíce a peněžitým trestem od 50 Kč do 5000 Kč. (Při opětovném přestoupení zákazu hrozila ztráta živnostenského oprávnění). Tiskopisy v rozporu s ustanovením zákona (dovezené, dopravené, kolportované, rozšiřované nebo k zakázané kolportáži) podléhaly zabavení a prohlášení za propadlé. Lze také zmínit že zákon upravoval také prodej tiskopisu prostřednictvím tiskopisů

4.10. Zákon o ochraně cti 1933

V roce 1933 byl vydán zákon č. 108/1933 Sb. z. a n., o ochraně cti, (dále ZOC) ze dne 28. června 1933. Je třeba poznamenat, že ochrana cti, byla dalším typickým příkladem právního dualismu. V Česku se nejvíce užívala aplikace §491, §496 zákona č. 117/1852 ř.z. Nová úprava shodně navázala na stávající ve způsobu stíhání deliktů v bezpečnosti cti - zásadně prostřednictvím soukromé žaloby. Oprávněn dle §15 odst. 2 podat soukromou žalobu ve věci cti, mohl ten, komu bylo ublíženo. Za osoby mladistvé a zbavené svéprávnosti vykonával žalobní právo zákonný zástupce. Vyjimku tvořili marnotratníci. Soud mohl určit zástupce ad hoc. Na osoby uvedené v odst. 2 přecházelo ve stanoveném pořadí oprávnění k žalobě také tehdy, zemřel-li oprávněný před uplynutím lhůty k žádosti za trestní stíhání; lhůta se počítala v tomto případě smrtí oprávněného. Pokud žalobce zemřel po podání žádosti, stíhat mohly uvedené osoby do dvou měsíců od jeho smrti, oznámit, že pokračují v trestním stíhání. Pokud toto neučinili v uvedené lhůtě, trestní řízení se zastavilo.

Podání žaloby bylo upraveno v §17: *řádná lhůta pro podání žaloby byla prodloužena na dva měsíce od doby, kdy se dověděla o činu a o osobě vinníkově. Pokud uražený pachateli jeho čin výslovně prominul, bylo jednání nežalovatelné. (vojáček nacti 175) a stejně tak uplynutím prekluzovní lhůty dvou měsíců. Zákon v ust. §18 vymezil institut Vzájemné žaloby: Došlo-li ke smíru nebo k rozsudku o soukromé žalobě pro některý čin trestný podle tohoto zákona, může jedna strana stíhati druhou stranu pro jiný takový trestný čin, který proti ní spáchala do ujednání smíru nebo do konce průvodního řízení, jen když si před smírem nebo před ukončením průvodního řízení výslovně vyhradila právo ji stíhati.* Institut veřejné žaloby: žalobu bylo možné podat jen u deliktů z §1 - §3, pokud směřovaly proti: zákonodárnému sboru, jejich předsednictvu, obdobně pak: výbory a komise, vláda,

soudy a takové úřady a sbory, které jsou po zákonu povolány k výkonu správy veřejné; branná moc, četnictvo, sbory státní strážce bezpečnosti a veškeré jejich samostatné části;

Delikty ZOC: deliktem dle ust. §1 byla urážka. Urážky se dopustil, ten kdo jinému ublížil na cti nadávkou, zlým nakládáním, vyhrůžkou zlého nakládání, vydáváním v posměch. Tisková urážka byla kvalifikována jako přečin, tedy soudně trestný delikt spáchaný obsahem tiskopisu, a trestala se vězením od osmi dnů do šesti měsíců nebo peněžitým trestem od 100 Kč. Byla –li přestupkem, vězením od tří dnů do tří měsíců nebo peněžitý trest. Sporným dopadem byla možné vztažení na urážku mezi čtyřma očima. Novináři zase kritizovali „vydávání v posměch“, neboť jej spojovali s ohrožením satiry a karikatury.

Delikty ZOC: deliktem dle ust. §2 byla pomluva. Pomluvy se dopustil, ten kdo jinému ublížil na cti tím, že před třetí osobou o něm jakýmkoliv způsobem uvede nebo dále sdělí skutečnost, která by jej mohla vydat v opovržení, nebo snížit v obecném mínění. Bylo také zřejmě nejvíce frekventovaným ust. v rámci žalob (napadení se obdobně jako dnes, bránili, mimo jiné také proti zprávám v bulvárním tisku).

Pomluva kvalifikovaná jako přečin se trestala vězením od tří měsíců do jednoho roku. Pokud šlo o přestupek, pak vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců. Pomluvu od urážky odlišovali 2 znaky, pomlouvač tak musel činit výrok před třetí osobou, ne dítětem apd. A rozhodující nebyl subjektivní dojem, pocit, nýbrž, výrok měl negativní dopad (bez ohledu na pravdivost výroku). Pokud jednání nesplňovalo tyto znaky a nebylo proneseno před třetí osobou, jednalo se o urážku.

Deliktem dle ust. § 3 bylo utržení na cti. Utržení na cti se dopustil ten, kdo věděl, kdo někoho pomluvil, že skutečnost, kterou uvedl nebo dále sdělil, je nepravdivá. Přestupek se trestal vězením od jednoho do šesti měsíců, a byl-li čin spáchan obsahem tiskopisu, šlo o přečin, pak tuhým vězením od tří měsíců do jednoho roku. Jestliže viník utrhal někomu na cti promyšleně (dle promyšleného plánu), s úmyslem, aby rozvrátil rodinný život jeho nebo člena, rodiny, nebo aby zničil hmotnou existenci takové osoby, hrozil trest tuhého vězení od jednoho do šesti měsíců, a byl-li čin spáchan obsahem tiskopisu, tuhým vězením od šesti měsíců do jednoho roku.

Deliktem dle ust. § 4 byla výčitka trestního stíhání nebo trestu, dopustil se jí ten, kdo někomu v úmyslu, aby ho tím pohaněl, před třetí osobou vyčte, že se proti němu konalo trestní řízení, ačkoliv v něm nebyl uznán vinným, nebo že byl

odsouzen, ačkoliv trest byl již vykonán, prominut, promlčen nebo podmíněně odložen a odsouzený svým chováním nezavdal příčinu k takové výčitce. Trest pro přestupek byl stanoven – vězení do jednoho měsíce, nebo peněžitý trest do 2.000 Kč, a byl-li čin spáchán obsahem tiskopisu, přečin se trestal vězením od tří dnů do tří měsíců, nebo peněžitým trestem od 50 Kč do 5.000 Kč.

Za recipované úpravy rakouského z., se za trestný čin považoval nejen dokonaný čin, ale také pokus. V uherském právu, toto musel výslovně stanovit zákon. Nová úprava sjednotila úpravu §13 a pokus byl beztrestný.

dle ust. v § 5 byl upraven rozsah ochrany cti. Ochranu požívají též: zákonodárné sbory, jejich předsednictva, výbory a komise, vláda, soudy a takové úřady a sbory, ze zákona, branná moc, četnictvo, sbory státní stráže bezpečnosti a veškeré jejich samostatné části; korporace (za korporace se považovaly také církve), a uznané a politické organizace. Dále periodické tiskopisy a zemřelé osoby. Na politické spolky, politické strany a periodické tiskopisy se však ochrana cti vztahovala pouze proti trestným činům uvedeným v §2 a § 3, spáchaných obsahem tiskopisu nebo před početným shromážděním, a jen tehdy, pokud čin směřoval proti spolku, organizaci nebo periodickému tiskopisu, jejichž sídlo (místo vydání) leží v Československé republice.

Důvody vylučující trestnost byly vymezeny § 6 zákona: čin uvedený v § 1, § 2 nebo §4 nebyl trestný, pokud jím byla plněna právní povinnost nebo vykonáváno právo, vědecké, umělecké a pod. výkony. Čin uvedený v odst.2 (§1, § 2) není trestný, jestliže se dokáže, že uvedené nebo sdělené skutečnosti jsou pravdivé (tzv. důkaz pravdy), nebo dále: jestliže se dokáží takové okolnosti, pro které uvedené nebo sdělené skutečnosti mohly býti důvodně pokládány za pravdivé (důkaz omluvitelného omylu). Čin, spáchaný obsahem tiskopisu, rozšiřovaného spisu, ve shromáždění nebo před zástupem, byl beztrestný z důvodu uvedeného v odst. 2, písm. b) tzn. uvádění nebo sdělování skutečností, o jaké jde, ve veřejném zájmu nebo bylo-li jej nutné použít k obhájení oprávněného soukromého zájmu. Za veřejný zájem se považoval zejména zájem, který má společnost, nebo její jednotlivé složky na uspořádání veřejných a sociálních záležitostí, zachovávání zákonů a nařízení a na odstranění „zlořádů“ z veřejné správy a z veřejného života. Stejně tak pokud byl shledán důvod vylučující trestnost, není trestná ani osoba odpovědná za zanedbání povinností pro vydání tiskopisu, jehož obsahem byl spáchan trestný čin.

Zákon opět zahrnoval institut důkazu pravdy a omluvitelného omylu. Podmínky byly vymezeny v ust. § 7: důkaz pravdy a omluvitelného omylu byl přípustný jen na návrh obviněného. Pokud byla uvedena nebo sdělena skutečnost týkající se rodinného nebo vůbec soukromého života, byl důkaz pravdy a omluvitelného omylu přípustný jen v těchto případech: jestliže tu byly takové zvláštní okolnosti, které odůvodňovaly nezbytnost sdělit tuto skutečnost, a to takovým způsobem, jakým byl čin spáchán. Dále, jestliže tato skutečnost je předmětem veřejného jednání soudu nebo pokud tato skutečnost zakládala trestný čin stíhatelný jen soukromou žalobu. Taktéž nebyla-li pravdivost uvedené nebo sdělené skutečnosti dokázána, soud na návrh žalobce toto vysloví v rozsudku. Další upřesňující ust. § 8 vymezilo pravidlo, že pokud byl- někdo obviněn z trestného činu, stačí k důkazu pravdy pravoplatný odsuzující rozsudek (nález). *Byl-li někdo obviněn z nějakého na „cti důtklivého smýšlení“, stačí k důkazu pravdy, dokáží-li se takové jeho skutky, které obvinění omlouvají.*

Upuštění od potrestání bylo vymezeno § 9: soud mohl upustit od uložení trestu (týkalo se trestných činů uvedených v [§§ 1, 2, 4](#)): jestliže žalobce se omezil jen na návrh uznání vinný, a výslovně prohlásil, že nežádá, aby byl také potrestán. Dále jestliže viník určené lhůtě splnil rozhodnutí podle [§ 26](#), (nebo plnění záviselo na vůli odpůrce a pro jeho bezdůvodný odpor nedošlo k plnění). Dle odst. 2, soud upustí od uložení trestu pro trestný čin uvedený v [§ 1](#) jestliže se viník dopustil činu jen z ukvapení nebo rozčilení, způsobeného přímo předcházejícím vyzývacím nebo pohoršlivým chováním toho, komu bylo na cti ublíženo, a způsob, jakým byl čin spáchán, je okolnostmi omluvitelný. Dle odst. 3. : soud mohl upustit od uložení trestu pro činy uvedené v [§§ 1, 2](#) a [§ 4](#), jestliže viník poskytl tomu, komu bylo ublíženo, nejpozději před začátkem hlavního líčení přiměřené zadostučinění. Výrok, kterým soud upustil od uložení trestu, měl účinky prominutí trestu, toto se však Dle §10 nevztahovalo na výrok o uveřejnění rozsudku. Pokud viník do dvou let od pravoplatnosti takového výroku nebyl opětovně odsouzen, bylo (mohlo být) odsouzení zahlazeno.

Zákon stanovil nové a kontroverzní ust. § 11. jehož úprava umožnila souběh ukládání trestu: za každé časově oddělené zanedbání povinné péče při vydání tiskopisu, jehož obsah zakládal přečin dle ZOC, mohl být uložen samostatný trest nikoli již souhrnný jako v minulé úpravě. Toto bylo některými autory zneužíváno tím, že do vynesení prvního rozsudku pokračovali v činu, vědomi si nízkého trestu

viz „sbíhající se trestné činy nesmí převyšovati dvojnásobnou nejvyšší výměru trestu, stanoveného na nejtěžší z nich“.

4.11. Případová studie přečin proti bezpečnosti cti

Advokát BH podal Krajskému kmetskému soudu v Plzni, návrh na stíhání Antonína M, zodpovědného redaktora Domažlického týdeníku „Posel od Čerchova“, vydávaném a tištěném p. Emanuelem P., majitelem knihtiskárny v Domažlicích pro přečin proti bezpečnosti cti spáchaný tiskem, včetně dalších návrhů. Dne 2. srpna 1924 byl uveřejněn v čísle 31, str. 3, článek s názvem „Tajemství kláštera“. Tvrzení v článku viní pátera Řehoře, že v r. 1922 svedl služku Annu V. , počal s ní dítě, dítě po narození zemřelo. Ze spisu vyplývá zdlouhavost a náročnost jednání, včetně finančních nákladů (patrný sociální kontext, např. náklady Anny pro cestu k soudu z Loun jsou pro ni překážka účast apod.). Sporu předcházela ještě žaloba projednávaná okresním soudem v Lounech a následně Krajským soudem Mostě. (proti Anně V.) v Lounech, doznala urážku pátera a „nastoupila důkaz pravdy“. tím, že tvrdila se páter na ní dopustil po dvakrátě zločinu smilstva. Řízení bylo postoupeno krajskému soudu v Mostě a zavedeno trestní řízení proti páterovi dle §125 tr.ř.. Po vyšetřování bylo prokázáno, že k činu nedošlo a řízení bylo zastaveno dle §90 tr.ř.. Řízení bylo skončeno u okresního soudu s tím, že Anna V. byla uznána vinnou 13. 6. 1924 z přestupku proti bezpečnosti cti dle §488 tr. z., který spáchala tím že křivě nařknula pátera, vinila jej vyprávěním křivě z určitého, nemravného a nepočestného činu, a vymyšlených skutků, a tím mohla pátera uvést v obecném mínění v opovržení. Byla odsouzena dle §493 tr.z. s použitím § 260 tr. z. trestem vězení na 14 dnů , zostřeného jedním postem a k náhradě nákladů trestního řízení a právního zastoupení ve výši 446 Kč, 50 h. Podmínka nebyla možná pro „nezachovalost“ Anny V. , nedalo se tak očekávat její polepšení. Protože článkem se páter Řehoř cítil „citelně na své cti uražen“, podal návrh na zahájení trstního řízení pro přečin proti bezpečnosti spáchaný tiskem. Dále vyzval redaktora dle §8 zák. č.124 Sb.z. a n., ze dne 30.5. 1924, aby ve lhůtě uvedl původce. Zároveň připojil žádost o odškodné dle ust., §17. Ze spisu dále vyplývá, že trestní věc byla vyřízena smírem v rámci smírného jednání u soudu 27. 9. 1924.

5. Soudnictví v první republice

Základním předpisem, jež upravil postavení soudnictví v novém státě, byla Ústava Československa ze dne 29. února 1920. Samotná ústava se skládala z tzn. uvozovacího zákona 29 č. 121/1920 Sb a n., obsahovala dělbu moci, a v Hlavě IV., (ust. §96 a §98 a další) již byly jasně vymezeny zásady činnosti soudů. Soudnictví bylo odděleno od státní správy a soudci podléhali zvláštním ústavním předpisům tzn. privilegovanou pozici. To mělo zajistit nezávislost soudců. Soudci nebyli podřízeni žádnému úřadu či státní instituci, ani profesně ani politicky. Byli v zaměstnaneckém poměru vůči ministru spravedlnosti, jednalo se o tedy o státní zaměstnance, ale nikoli ministru zodpovědných za své rozhodování a náplň práce. (Soudce nebyl v tomto ohledu odpovědný ani za svůj omyl.)¹⁰⁷

ZV roce 1923 byl přijat zákon ze dne 19. března 1923 č. 51/1923 Sb., o státním soudě, vyhlášený 31. 3. 1923. Zákon byl členěn do dvou částí. Hlava I. upravovala věci organizační v ustanoveních 11§ a Hlava II. upravovala řízení (§12-24).

Byl přijat současně se zákonem na ochranu republiky a označován jako soud státní. Hlavní náplní Státního soudu bylo rozhodování o trestných činech uvedených v zákoně na ochranu republiky, jako útok na život ústavního činitele či úklady o republiku. Působnost byla daná pro území Československé republiky. Sídli v bylo v budově Nejvyššího soudu. V čele státního soudu stál předseda soudu a náměstek, oba jmenovaní na základě návrhu vlády, prezidentem republiky. Délka výkonu funkce činila 3 roky. Dále pak soudci z povolání, jmenovaní jeden rok prezidentem Nejvyššího soudu z řad jeho členů.¹⁰⁸

Za zmínku z hlediska fungování soudní soustavy stojí také systém administrativní podpory: v rámci každého soudu byla zřízena soudní kancelář zajišťující administrativní činnosti pro jeho řádný chod. Byla většinou dělena na věci trestní a civilní. V kanceláři se přejímala jednotlivá podání od stran sporu, prováděl se zde zápis se do rejstříků. Kancelář dále zajišťovala vyhotovení písemností - soudní obsílky, rozsudky, usnesení. Zpracovanou agendu poté kancelář postoupila soudci či stranám. Již rozhodnuté případy opět přebírala zpět a

¹⁰⁷ Adamová, Karolina - Riegrová, Běla - Skřejpková, Petra - Soukup, Ladislav - Šouša, Jiří Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938. Karolina Adamová, Běla Riegrová, Petra Skřejpková, Ladislav Soukup, Jiří Šouša. Praha : LexiswNexis, 2005. 231 s. : il. ISBN:80-86920-07-0, str.107

¹⁰⁸ Tamtéž str.123

zajišťovala jejich doručení, vedla o všech úředních postupech ve věcech přesné výkazy a archivaci. Vedle této běžné administrativní činnosti, pomáhali soudcům tzv. konceptní pomocníci. Působili v méně závažných věcech, např. sepisovali jednoduchá soudní usnesení (např. exekuce).¹⁰⁹

V roce 1928 byla na celém území ČSR sjednocena soudní organizace. V každém územním obvodu (okres, kraj) byl příslušný soud. Na krajské úrovni šlo o soudy sborové a na úrovni okresní soudil samosoudce. Nařízená úroveň byla svěřena vrchním soudům (Praha, Brno, Bratislava, Košice) a Nejvyšší soud sídlil v Brně. Dalším možným dělením byly soudy porotní a kmetských soudů. Nelze nezmínit také soud vojenský, soud stanný, soud ve věcech mládeže. Také na poli soudnictví neplatila jednotná organizační struktura v rámci země. Struktura soudnictví Slovenska a Podkarpatské Rusi měla odlišné recipované normy.

6. Závěr

Cílem předkládané kvalifikační práce „**Reforma v oblasti tiskového práva v období první ČS republiky 1918-1938**“, bylo chronologické a obsahové zmapování jednotlivých právních norem v oblasti tiskového práva ve zkoumaném období let 1918-1938.

Na základě vytvořeného přehledu, je třeba konstatovat, že po téměř celou dobu trvání první republiky probíhaly pokusy o unifikaci právního řádu, včetně pokusů o vytvoření moderního tiskového práva, založeného na svobodě slova. Tato snaha zůstala pouze v rovině návrhů a dílčích úspěchů. Tiskové právo, zůstalo roztříštěné, nejednotné v rámci státního území a bohužel také zcela neodpovídalo požadavkům moderního právního státu s demokratickým zřízením.

¹⁰⁹Adamová, Karolina - Riegrová, Běla - Skřejpková, Petra - Soukup, Ladislav - Šouša, Jiří Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938. Karolina Adamová, Běla Riegrová, Petra Skřejpková, Ladislav Soukup, Jiří Šouša. Praha : LexiswNexis, 2005. 231 s. : il. ISBN:80-86920-07-0, str.107, str.109

Summary

The aim of this diploma work is to map legal norms in the Field of Press Law in 1918-1938 chronologically and with regard to the content. Subsequently there is also an effort to evaluate the effect of Press Law in society. It is necessary to point out that the reform of Press Law was unsuccessful in Czechoslovakia as well as an effort to unify the legal order throughout the territory. Final summary is possible to accept as an incentive for discussion about the legal regulation of Media environment today and in future (pro futuro).

Seznam literatury

BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. Studie; sv. 2. ISBN 80-901059-6-3.

KOHOUT, Martin. *Tiskové zákonodárství ČSR v legislativním procesu a judikatuře Nejvyššího soudu v letech 1918 - 1938*. 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra právních dějin. Vedoucí práce Soukup, Ladislav

VOJÁČEK, Ladislav. *Urážky, pomluvy, nactiutrhání: ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. ISBN 80-868-6151-1

SOKOL, Tomáš. *Tisk a právo*. Praha: Orac, 2001. 135 s. Iuris context. ISBN 80-86199-17-7

SOUKUP, Ladislav. *K vývoji tiskového práva v českých zemích po r. 1848*. In: *Právněhistorické studie* 29. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1989, 115 - 133.

LEPŠÍK, Josef. Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou. Praha: Fr. Borový, 1923. 176

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). 1. díl, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). 2. vyd. Praha: Libri, 2005. 571 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2, Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha: Libri, 2002. 577 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-031-4.

HRABÁNEK, Jan, ed. a MILOTA, Albert, ed. Tiskové právo československé. Ochrana cti, tiskové novely, slovenské tiskové zákony atd. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938. 607 s. Právnická knihovna; Svazek 11.

KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva a kol. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-79 a 81. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 978-80-86547-89-3, ISSN 1213-3299.

RÁKOSNÍK, Jakub. Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938. Praha: Karolinum, 2008, 457 s. ISBN 978-80-246-1429-8.

Malý, Karel Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Karel Malý a kolektiv. 4., přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1. Praha : Leges, 2010. Praha : Leges, 2010. 640 s.

GERLOCH, Aleš a Katarzyna ŽÁK KRZYŽANKOVÁ, ed. Ústavní kontinuita České republiky s československou tradicí. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-749-8.

STRÁNSKÝ, Jaroslav. Smysl a předmět tiskové opravy. Brno: Barvič a Novotný, 1930. 107 s. Sbíрка spisů právnických a národohospodářských s podporou min. školství a národní osvěty; Svazek 47.

JUDT, Tony. Velká iluze?: esej o Evropě. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2020, 166 s. ISBN 978-80-7260-445-6.

Adamová, Karolina - Riegrová, Běla - Skřejpková, Petra - Soukup, Ladislav - Šouša, Jiří Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938. Karolina Adamová, Běla Riegrová, Petra Skřejpková, Ladislav Soukup, Jiří Šouša. Praha : LexiswNexis, 2005. 231 s. : il. ISBN:80-86920-07-0

WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Pavel. V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014 / díl 1. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6

Archivní prameny

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Krajský soud Plzeň, sign. Pr/1917, č. kartonu 294

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Krajský soud Plzeň, č. kartonu I.143

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Krajský soud Plzeň, č. kartonu I.144

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Krajský soud Plzeň, č. kartonu I.145

Státní oblastní archiv v Plzni, fond Krajský soud Plzeň, č. kartonu 130